

Van: [redacted]@gastransport.nl>
Verzonden: dinsdag 6 februari 2018 16:36
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: stukken Klankbordgroep scenario's Groningen
Bijlagen: Scenarios v2.docx; Uitgangspunten 2018 v2.docx

Beste allen,

Fijn dat we elkaar aanstaande vrijdag op Schiphol kunnen treffen. We hebben inmiddels de locatie aan [redacted] doorgegeven, die zal het in het vergaderverzoek zichtbaar maken.

Hieronder heb ik, mede op verzoek van EZK een korte (concept)agenda opgesteld:

1. Welkom / voorstel / opening
2. Vaststellen scenario's en uitgangspunten
3. Planning
4. Rol klankbordgroep
5. Wvttk

Mochten jullie nog aanvullingen hebben, laat dat dan vooral weten.

Bijgaande vinden jullie de bijlagen behorende bij punt 2.
De planning zal door EZK nog worden nagestuurd.

Mijn collega's [redacted] zullen aanstaande vrijdag ook aanschuiven.

Met vriendelijke groet,

E: [redacted]@gasunie.nl
 T: +31 [redacted]
 M: +31 [redacted]

Van: [redacted]@minez.nl]
Verzonden: dinsdag 6 februari 2018 14:22
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: stukken Klankbordgroep scenario's Groningen

Allen,

Hier gaat even iets mis. Het klopt dat interne planning iets is veranderd, maar GTS heeft aangegeven vrijdag graag bij elkaar te komen om haar uitgangspunten voor de berekeningen te bespreken.

Ik wil daarom voorstellen om de stuurgroep van 14.15-15.30u doorgang te laten vinden op Schiphol. Precieze locatie volgt zo snel mogelijk.

Het lijkt mij goed om de nieuwe planning en de uitgangspunten notitie van GTS vrijdag te bespreken. Ik zal contact opnemen met GTS om te vragen wanneer zij deze stukken kunnen verspreiden.

Hartelijke groet,

[Redacted]

[Redacted]
[Redacted]

.....
Directie Energiemarkt & Innovatie
Directoraat-Generaal Energie, Telecom & Mededinging
Ministerie van Economische Zaken
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag
.....

M +31 [Redacted]
E [Redacted] [minez.nl](mailto:[Redacted]@minez.nl)
I www.rijksoverheid.nl/ez

Van: [Redacted]
Verzonden: dinsdag 6 februari 2018 14:03
Aan: [Redacted]
CC: [Redacted]
Onderwerp: RE: stukken Klankbordgroep scenario's Groningen

Beste [Redacted] en anderen,

Vanwege een afwijkende planning worden de afspraken voor de klankbordgroep binnenkort opnieuw ingepland. De afspraak van vrijdag komt te vervallen.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

Van: [Redacted] [@ecm.nl](mailto:[Redacted]@ecm.nl)
Verzonden: dinsdag 6 februari 2018 13:43
Aan: [Redacted]
CC: [Redacted]
Onderwerp: stukken Klankbordgroep scenario's Groningen
Urgentie: Hoog

Mijne heren,

Kunt u aangeven wanneer wij de stukken voor deze bijeenkomst mogen verwachten?

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

ECN

T: +31 [REDACTED]

P.O. Box 1, NL-1755 ZG Petten

Westerduinweg 3, 1755 LE Petten

www.ecn.nl | twitter.com/ecn

Please consider the environment before printing this email.

From: [REDACTED]
Sent: dinsdag 6 februari 2018 12:51
To: [REDACTED]
Subject: RE: Klankbordgroep scenario's Groningen (reservering)

Prima wat mij betreft.

From: [REDACTED]@pbl.nl
Sent: dinsdag 6 februari 2018 11:51
To: [REDACTED]
Subject: RE: Klankbordgroep scenario's Groningen (reservering)

Voor mij is Schiphol prima.
Dan hoor ik wel waar precies.
[REDACTED]

From: [REDACTED]@minez.nl
Sent: dinsdag 6 februari 2018 11:45
To: [REDACTED]
[REDACTED]
Subject: RE: Klankbordgroep scenario's Groningen (reservering)

Allen,

As, vrijdag staat er een reservering in de agenda's voor de eerste klankbordgroep scenario's gaswinning Groningen. Het lijkt goed om deze sessie door te laten gaan.
Vanuit GTS heb ik het verzoek ontvangen of deze sessie wellicht plaats kan vinden op Schiphol van 14.15-15.30u. Ik begrijp van [REDACTED] dat jullie uit verschillende delen van het land komen. Is het voor jullie allemaal werkbaar om de locatie van Den Haag naar Schiphol te verplaatsen?

Hartelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

.....
Directie Energiemarkt & Innovatie
Directoraat-Generaal Energie, Telecom & Mededinging

Ministerie van Economische Zaken
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag

.....
M +31 [redacted]
E [redacted]@minez.nl
I www.rijksoverheid.nl/ez

-----Oorspronkelijke afspraak-----

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 25 januari 2018 11:36
Aan: [redacted]

Onderwerp: Klankbordgroep scenario's Groningen (reservering)
Tijd: vrijdag 9 februari 2018 13:30-15:00 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.
Locatie: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat / Vergaderzaal 2 / Zwanenbergzaal

Deze sessie richt zich met name op het plan van aanpak.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.
The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

This message may contain information that is not intended for you. If so, you are requested to immediately inform the sender and delete the message. This e-mail is not intended to create a legally binding commitment and ECN accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

ECN, Dutch CoC number: 41151233

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden,

wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

This communication is intended only for use by the addressee. It may contain confidential or privileged information. If you receive this communication unintentionally, please let us know by reply immediately. N.V. Nederlandse Gasunie does not guarantee that the information sent with this E-mail is correct and does not accept any liability for damages related thereto.

		NEV 2017	NEV 2017 & ombouw industrie & evt. versnelling buitenland	NOP CCA & ombouw industrie & evt. versnelling buitenland
Stikstof fabriek	niet	0	1	3
	wel		2	4

Scenario 0	Nul scenario: bij dit scenario wordt er aangenomen dat er geen aanvullende maatregelen getroffen worden om de markt te verkleinen en er is ook geen sprake van het bouwen van een stikstof fabriek
Scenario 1	Basis scenario: inclusief ombouw industrie (realistische inschatting) en eventuele versnellingen die haalbaar lijken op de export.
Scenario 2	Basis scenario + variant: bouwen van een nieuwe stikstof fabriek, gereed ingaande gasjaar 2022-2023.
Scenario 3	Basis scenario + variant: extra reductie binnenlandse G-gas markt door verdere verduurzaming (NOP CCA scenario).
Scenario 4	Basis scenario + variant: combinatie van de stikstof fabriek en extra reductie binnenlandse G-gas markt.

Het groene (NOP CCA) scenario is het aantal hybride warmtepompen in Nederland. Hierbij wordt uitgegaan van 50% hybride warmtepompen van alle nieuw verkochte cv ketels vanaf 2020.

Wij stellen ons het volgende voor betreffende het uitwerken van de scenario's: voor elk van de scenario's wordt voor elk prognosejaar vanaf 2019 (tot 2030 – 2035) de benodigde hoeveelheid Groningenvolume berekend volgens de leveringszekerheidslijn totdat het Groningenveld gesloten zou kunnen worden (uiterlijk tot 2035). In de resultaten van elk van de scenario's kan dan uitgelezen worden wanneer "maximaal 12 bcm" bereikt wordt en wanneer het veld gesloten zou kunnen worden.

Uitgangspunten studie t.b.v. instemmingsbesluit 2018 & scenario's toekomstige gaswinning

Algemeen:

- Prognosejaren (gasjaren) 2019 tot 2030/2035 (Groningen dicht)
- Temperatuurprofielen (gasjaren) 1986 t/m 2017

Vraag:

- Modelleren vraagmodellen op basis van realisaties van afgelopen 5 gasjaren
- Prognose binnenland RNB op basis van berekening GTS (-17°) en afbouwen cf. NEV 2017 of afbouwen cf. NOP CCA scenario
- Prognose binnenland Industrie en Centrales als basis stabiel op 0,7 resp. 0,5 mln m³/h, waarbij er een correctie wordt gemaakt voor de geplande ombouw van een aantal industrieën en centrales (op basis van een eerste eigen inschatting)
- Prognose Export Duitsland op basis van opgave uit USB 2017
- Prognose Export België/Frankrijk op basis van 10% reductie ingaande 2021

Aanbod:

- Groningen minimale inzet cf. werkwijze brief GTS vorige week, dus op basis van twee inzetniveau's stikstof, nl. gem. 85% en gem 100%
- [REDACTED]
- Groningen capaciteit wordt beschouwd als een uitkomst van de studie
- Norg inzet 5 bcm (ongeacht temperatuurprofiel), [REDACTED]
- [REDACTED]
- [REDACTED] Norg blijft beschikbaar ongeacht het productievolume van Groningen.
- Alkmaar inzet 0,5 bcm (ongeacht temperatuurprofiel), send-out capaciteit, 1,5 mln m³/h, vullen vanaf april met 0,15 mln m³/h. Alkmaar blijft beschikbaar ongeacht het productievolume van Groningen.
- Caverne model gebaseerd op realisaties van afgelopen 5 jaren. Er wordt vanuit gegaan dat 1 Epe caverne sluit vanaf gasjaar 2019 [REDACTED]
- LNG-Peakshaver inzet identiek aan eerdere studies, [REDACTED]
- [REDACTED]
- Wobbe H-gas wordt geupdate op basis van realisaties afgelopen gasjaar, oplopende Wobbe waarde bij hogere inzet van de mengstations
- Stikstofinstallaties Ommen en Wieringermeer worden als baseload ingezet met capaciteit 146.000 resp. 215.000 m³/h als basis en 65.000 m³/h reductie in de periode mei t/m oktober voor het jaarlijkse onderhoud

- Stikstofinstallatie Zuidbroek/Heiligerlee wordt als piekmiddel ingezet met een capaciteit van 16.000 m³/h baseload, 190.000 m³/h caverne capaciteit en 45 mln m³ werkvolume
- Nieuwe stikstof fabriek, omvang 180.000 m³/h, regulier wordt hier 120.000 of 180.000 van ingezet afhankelijk van keuze t.a.v. benodigde reservecapaciteit (keuze dient nog gemaakt te worden)

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

TER INFORMATIE

Aan de Minister

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Auteur

[Redacted]

Datum

14 februari 2018

Kenmerk

DGETM-EI / 18027823

nota

scenario's gaswinning en Instemmingsbesluit

Kopie aan

[Redacted]

Parafenroute

Paraaf	Paraaf	Paraaf
A.F. Gaastra	B.E. Westgren	
DG ETM	directeur E&I	
Medeparaaf	Medeparaaf	Medeparaaf
[Redacted]	[Redacted]	[Redacted]
[Redacted]		
BBR-paraaf		

Bijlage(n)

Aanleiding

Hierbij ontvangt u, zoals toegezegd in het regulier overleg Groningen, een nota die beschrijft wat de stand van zaken is omtrent de scenario's van de gaswinning en het proces om te komen tot een nieuw instemmingsbesluit.

Advies

U wordt om akkoord gevraagd op het voorgestelde proces.

Kernpunten

Scenario's gaswinning

- GTS zal verschillende scenario's schetsen voor reductie van de gasvraag in de komende jaren. Deze studie heeft primair een beschrijvende functie: ze moet inzichtelijk maken welke mogelijkheden er zijn om de hoogte van de vraag naar Gronings gas te beïnvloeden en welke randvoorwaarden of afwegingen daarbij van belang zijn.
- De volgende opties, die qua gasvraag vooral van elkaar verschillen na 2020, worden in ieder geval behandeld:
 - een basisscenario waarin geen aanvullende maatregelen worden genomen, maar winning wel afbouwt naar 12 miljard m3 langs lijn leveringszekerheid;
 - de ombouw van grootverbruikers van laagcalorisch gas;
 - verdergaande verduurzaming (m.n. gebouwde omgeving); er zal niet worden vooruitgelopen op het Klimaatakkoord, maar er worden wel bandbreedtes geschetst van de mogelijke reductie in de gasvraag bij verschillende maatregelen.
 - de bouw van een nieuwe stikstofinstallatie;
 - de ombouw van hoog- naar laagcalorisch gas in het buitenland;
- De scenario's dienen ter onderbouwing van uw verhaal rond gaswinning en dragen bij aan transparantie over het onderwerp leveringszekerheid.

Ontvangen BBR

-

Toelichting

1. Scenario's voor toekomstige gaswinning Groningen

In het Regeerakkoord is opgenomen dat het kabinet toekomstscenario's voor de gaswinning uit Groningen gaat uitwerken. De nadruk ligt daarbij op de periode na 2021. U heeft de Tweede Kamer toegezegd om deze scenario's in het eerste kwartaal van 2018 te presenteren. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan het verminderen van de vraag in de huidige kabinetsperiode door gesprekken met grootverbruikers en het buitenland. Deze nota beschrijft (1) de organisatie, (2) uitgangspunten van de scenario's, (3) stand van zaken, (4) financiële gevolgen en (5) planning van dit traject

I. Organisatie

Gasunie Transport Services (GTS) is gevraagd om het rekenwerk en de grafische weergave van de scenario's voor hun rekening te nemen. Hierbij zullen zij, gegeven het meest recente SodM-advies, ingaan op de gevolgen voor de leveringszekerheid.

Klankbordgroep met PBL en TNO

Bij dit traject is ook een klankbordgroep opgericht met deelnemers van EZK, GTS, PBL en TNO. De klankbordgroep heeft tot doel om de scenario's te verbeteren door via een externe blik mogelijke lacunes of vraagpunten te identificeren en zo het resultaat robuuster te maken.

Het is niet de bedoeling dat de klankbordgroep aan het einde het resultaat van goedkeuring voorziet. TNO heeft in de eerste sessie van de klankbordgroep wel aangegeven

II. Uitgangspunten scenario's

Bij alle scenario's zal worden gewerkt met bandbreedtes die goed aangeven met welke onzekerheidsmarges deze zijn omgeven.

Er zal een basisscenario worden gehanteerd waarin wordt weergegeven wat de hoeveelheid is die nodig is om in de vraag naar Gronings gas te voorzien. De ontwikkeling van deze vraag wordt gebaseerd op de Nederlandse Energieverkenning 2017 (binnenland) en de huidige inzichten (dus nog zonder eventuele versnelling) uit Duitsland, België en Frankrijk. Ook de aangekondigde ombouw van grootverbruikers zit niet in de basislijn. Dit scenario bouwt af na 12 miljard m3 en blijft vervolgens op dat niveau hangen.

Naast het basisscenario worden door GTS berekeningen gedaan voor de volgende scenario's:

- Een lijn voor de leveringszekerheid inclusief weergave van de reductie van het gebruik van Gronings gas in de industrie en voor elektriciteitsproductie en eventuele versnelling in het buitenland. In beide gevallen wordt gerekend met een oploop van het effect in latere jaren.
- Een weergave van het effect van de bouw van de aanvullende stikstofinstallatie in Zuidbroek (5-7 miljard m3 vanaf 2022).
- Een weergave van het effect van verdergaande verduurzaming, met name in de gebouwde omgeving. We zullen met GTS goed bezien hoe dit scenario vorm te geven. Hierin zouden we in ieder geval de ambities van het kabinet uit het Regeerakkoord mee willen nemen ten aanzien van de gebouwde omgeving. Tegelijkertijd kunt u nog niet vooruit lopen op maatregelen ten aanzien van verdere verduurzaming aangezien deze parallel besproken worden in de gesprekken in het kader van het Klimaatakkoord.
- Een weergave van een combinatie van de effecten van deze 3 scenario's tezamen.

Enkele onderwerpen die spelen rond leveringszekerheid lenen zich meer voor een kwalitatieve beschrijving. Een belangrijk voorbeeld is hoe de minister omgaat met afschakelen van verbruikers indien hij zich genoodzaakt ziet om te kiezen voor een winningsniveau dat onder het niveau van de leveringszekerheid zit (voor zover dit niet al voor maart concreet wordt geformuleerd). Een ander onderwerp dat kwalitatief zal worden besproken is de ombouw van de gebouwde omgeving van laag- naar hoogcalorisch gas in Duitsland, België en Frankrijk.

III. Stand van zaken

Ombouw industrie

Inmiddels hebben gesprekken plaatsgevonden met

Algemeen beeld is dat de gesprekken constructief van aard zijn. Bedrijven tonen begrip voor de situatie en zijn bereid mee te denken. Alle bedrijven hebben tot nog toe aangegeven ons om binnen drie weken te informeren over mogelijkheden en kosten in kaart te brengen van het ombouwen van de installaties of de opties voor verduurzaming van het gasverbruik. Gelet op de korte termijn zal in de meeste gevallen sprake zijn van ombouw. De voornaamste problemen die bedrijven voorzien zijn het onderbreken van het productieproces. Tevens zijn er zorgen over het level playing field. De ombouwkosten (vaak het aanpassen van de branders) lijken vooralsnog te overzien. Een aantal bedrijven heeft verzocht om technische ondersteuning om ombouw te faciliteren. We verwachten dat bedrijven zullen verzoeken om een ondersteuning in de kosten van de ombouw van de installatie. Daarnaast zal de infrastructuur in gevallen moeten worden aangepast, waarvan de kosten nog niet helder zijn; zoals met u besproken nemen we hier voorlopig een stelpost voor op.

Ombouw buitenland

Op 8 februari jl. heeft de dg ETM overleg gehad met zijn collega's van België, Duitsland en Frankrijk over de situatie in Groningen en de noodzaak de gasvraag nu snel af te bouwen naar een niveau waarbij een winning van 12 miljard m³ uit Groningen volstaat.

In dat overleg is door de DG's van de buurlanden aangegeven dat [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Afgesproken is dat [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED] Dit

alles moet neerslaan in de brief die u voor eind eerste kwartaal aan de Tweede Kamer heeft toegezegd. Voorafgaand daaraan zal er nieuw overleg plaatsvinden tussen de dg ETM en zijn collega's.

Stikstofinstallatie

In december 2017 heeft u de Tweede Kamer geïnformeerd dat u een besluit over de bouw van een nieuwe stikstofinstallatie bij Zuidbroek meeneemt in uw besluitvorming over de scenario's voor de gaswinning. Sindsdien is opnieuw het voorbereidingsbesluit voor de bouw van de nieuwe stikstofinstallatie vastgesteld, zodat bij een eventueel positief investeringsbesluit, er van Rijksweg geen vertraging optreedt bij de start van de bouw. Tevens is GTS gevraagd om de mogelijkheden te inventariseren om de bouw van de installatie te bespoedigen (huidige planning gaat uit van een bouwperiode van 5 jaar). De mogelijkheden hiertoe lijken beperkt

Nut en noodzaak van de nieuwe stikstofinstallatie zijn sterk afhankelijk van de toekomst van de gaswinning in Groningen. Het SodM adviseert om de winning uit Groningen zo snel mogelijk terug te brengen tot 12 miljard. m³. De nieuwe stikstofinstallatie kan in een dergelijk scenario waarin de gaswinning zo snel mogelijk wordt afgebouwd, op termijn een substantiële volume-bijdrage leveren. Capaciteitsmatig is de nieuwe installatie wellicht ook weer nodig door het insluiten van Loppersum-clusters, bovendien kan deze op de langere termijn dienen als back-up voor de twee oudere stikstofinstallaties.

Verduurzaming

In alle voorgaande opties wordt het gebruik van Groningengas teruggebracht, maar dit wordt ondervangen door een toename van het gebruik van (geconverteerd) hoogcalorisch gas. Het is ook mogelijk om de vraag naar gas in algemene zin terug te brengen door verduurzaming. Dit leidt ook tot een vermindering van de afhankelijkheid van gas uit Groningen en is daarom ook opgenomen als scenario in de studie. Verduurzaming begint met energiebesparing. Vervolgens gaat het zowel om vervanging van aardgas door hernieuwbaar gas als het inzetten van aardwarmte, restwarmte en elektrificatie (warmtepompen).

De afbouw van laagcalorisch gasverbruik in de gebouwde omgeving is noodzakelijk vanuit de duurzaamheidsdoelstelling: geen CO₂ uitstoot meer in de gebouwde omgeving in 2050. Het is mogelijk met concrete projecten het gebruik van Groningengas in de gebouwde omgeving te versnellen. Deze kabinetsperiode wordt ingezet om 30.000 tot 50.000 bestaande woningen per jaar gasvrij te maken. Hiermee wordt een eerste stap gezet op weg naar een verduurzaming van 200.000 huizen per jaar. Tot 2050 zullen namelijk gemiddeld 200.000 gebouwen per jaar overgezet moeten worden op een andere warmtevoorziening met duurzame bronnen, waarbij de vraag sterk is gereduceerd. In het kader van het Klimaatakkoord zullen hierover afspraken worden gemaakt. Onderdeel daarvan zijn bestuurlijke afspraken om alle gemeenten voor 2021 een energie-transitieplan op te laten stellen. Bovendien zal in 2018 begonnen worden om de eerste bestaande wijken van het aardgas af te halen, met als oogmerk de komende jaren op te kunnen schalen en kosten te reduceren teneinde de beoogde volumes te realiseren. De mogelijke opties en maatregelpakketten van PBL op dit vlak zullen we bespreken met BZK en de voorzitter van de tafel gebouwde omgeving.

IV. Financiële gevolgen

In de scenario studie zal ook worden ingegaan op de financiële gevolgen van de verschillende scenario's en bij wie de kosten neerslaan. Hierbij valt te denken aan:

- De effecten op de aardgasbaten van een keuze voor een van de scenario's
- De kosten van de bouw van een extra stikstofinstallatie
- De kosten van de ombouw van de industrie

V. Planning

De scenario's zijn toegezegd voor het eerste kwartaal van 2018. Het streven is om de scenario's met begeleidende Kamerbrief op 29 maart a.s. in de Ministerraad te behandelen. De RFEZIL is dan op 27 maart a.s. [REDACTED]

Wanneer?	Wat?	Toelichting
20 maart	Interdepartementale afstemming op DG-niveau	Bespreken scenario's + kamerbrief
23 maart	[REDACTED]	[REDACTED]
26 maart	[REDACTED]	[REDACTED]
27 maart	[REDACTED]	Bespreken scenario's
29 maart	[REDACTED]	Vaststellen scenario's en kamerbrief
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED] studie definitief

2. Instemmingsbesluit

Proces tot een instemmingsbesluit:

[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]

[REDACTED]

Afweging leveringszekerheid en veiligheid

[REDACTED]

Rol afbouwscenario's

[REDACTED]

Juridische aspecten

Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State over het voorgaande instemmingsbesluit met het winningsplan van NAM van 15 november 2017, moet uiterlijk 15 november 2018 een nieuw besluit over de gaswinning worden genomen.

[REDACTED]

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Kenmerk
DGETM-EI / 18027823

[Redacted text block containing multiple lines of information]

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 28 februari 2018 11:48
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]@pbl.nl
Onderwerp: RE: Groen scenario Groningen

Je mail is inhoudelijk goed in lijn met wat ik in mijn hoofd had en wat we even aanraakten gisteren. In essentie 2 manieren: of via varianten van pakketten richting 49% bandbreedtes bepalen wat dit betekent voor vraag L-gas of via enkele grote sporen van verduurzaming inzichtelijk maken wat die betekenen voor vraag L-gas (wat niet per se optelt tot 49% CO₂). Laatste schets jij nu.

Bij jouw voorstel moeten we wel industrie en export echt separaat houden en niet meenemen in het verduurzamingsscenario, want anders ontstaan er dubbellingen in de 4 lijnen (industrie, buitenland, stikstof en verduurzaming), waardoor we ze niet meer op kunnen tellen. Zou dus alleen moeten gaan om huishouden en (evt) energiesector.

@ [REDACTED] neem aan dat jij nog schakelt met GTS over hoe nu in te vullen en dit als gedachte daarin meeneemt? Ik zal morgen ook met [REDACTED] bespreken hoe jullie hier goed aan kunne bijdragen gegeven beperkte capaciteit.

Groet,
 [REDACTED]

Van: [REDACTED]@ecm.nl]
Verzonden: woensdag 28 februari 2018 9:15
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]@pbl.nl
Onderwerp: Groen scenario Groningen

Beste [REDACTED]

Soms vallen kwartjes wat laat bij mij, maar na 20 jaar denken in integrale scenario's treedt er toch een zekere vervorming op in mijn neurale paden.

Wat GTS gevraagd wordt is door te rekenen in welk tempo wij de winning van Groninger gas kunnen verminderen. Daar is gegeven deze vraagstelling geen integrale visie (scenario) op de ontwikkeling van de totale aardgasvraag voor nodig (ik zal wel op dat spoor). Het gaat primair om de vermindering (inclusief substitutie) van de vraag naar L-gas. Grootste knelpunt is nog dat het scenario, dat niet integraal de gehele energievoorziening hoeft te beschrijven, in lijn is met de ambities van het regeerakkoord en bij voorkeur ook niet meteen wordt ingehaald door het Energie en Klimaatakkoord 2.0. Dit is wel mogelijk en leidt in essentie tot een zeer eenvoudige rekenpartij voor wat betreft de gasvraag (naar L-gas).

Het zou als volgt kunnen:

- Industrie: de industrie die nu X PJ aan L-gas gebruikt wordt omgebouwd en de vraag gaat naar nul PJ in jaar 202X. Het is voor deze vraagstelling niet relevant of deze afbouw van de vraag naar L-gas afkomstig is van substitutie naar elektriciteit, H-gas, groen gas dan wel hoe groot additionele besparingseffecten zijn en wat de rol van CC(U)S zal zijn. Ofwel: je zegt alleen wat over de vraag naar L-gas, maar tot welke emissie-effecten dat leidt bepaal je niet. Dat is ook niet nodig, je laat open via welke route je de vraag naar L-gas vermindert wat automatisch maakt dat je niet conflicteert met de huidige beleidsambities (en wat je uit KEA 2.0 gaat krijgen)
- Elektriciteitssector: idem als voor industrie. Nu Y PJ aan L-gas. Dit gaat naar 0 PJ aan L-gas in 202Y. Nogmaals, dit is geen gasvraag scenario, maar alleen een prognose van de vraag naar L-gas.
- Export: idem:

- Huishoudens en utiliteit: je kunt hier als kental het aantal woningen gebruiken of een % gasvraagreductie per jaar. Als je het heel mooi wil doen split je dit uit. Als je even bedenkt dat dit inclusief besparing en effecten van sloop, nieuwbouw en renovatie (ombouw) is, dan kun je dit uitdrukken in "woningconversie equivalenten", maar je kunt ook conversie al % van het totale woningbestand kiezen (komt op hetzelfde neer) en pak je al dit soort effecten in een keer mee. Nu moet je de aantallen nog even redelijk kiezen. Als je voor 2050 een stevig deel van de woningen wil hebben aangepakt, dan moet je ruim boven de 100.000 woningen per jaar zitten. Als onder en bovenwaarde mag je denken aan 100.000 en 250.000 woningen per jaar van L-gas naar "wat anders".

Wat mij betreft zou je allemaal rechte lijnen mogen trekken, maar een S-curve of wat voor curve dan ook is ook prima (geeft wat mij betreft vooral schijnnaauwkeurigheid, maar ik laat mij graag overtuigen). Door per categorie met bijv. twee jaren te werken voor het moment waarop de vraag naar L-gas voor industrie, E-productie en export naar nul gaan krijg je een ontwikkeling met een bepaalde bandbreedte. Voor huishoudens ga je met een verschillend aantal om te bouwen woningen werken.

Met de aannames transparant op een rijtje (in welk jaar zit de industrie, E-sector, export op 0 PJ L-ga, hoeveel woningen bouw je om per jaar), heb je in een uurtje tijd het gasvraag scenario naar L-gas. De enige variabele die niet consistent zou kunnen zijn met hetgeen uit het KEA 2.0 komt is het ombouwtempo van de gebouwde omgeving (met de aanname dat je voldoende ambitieus ben in de afbouw van L-gas voor export, industrie en E-sector).

Nog wat anders: mocht het zo zijn dat PBL nog meer info over inzet van groen gas nodig hebben: bij ECN beschikken wij over deze expertise.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 5 maart 2018 18:55
Aan: Gaastra, mr. A.F. (Sandor); Vries, mr. E.J. de (Bert); [REDACTED]
[REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Gesprek met België over L-gas
Bijlagen: L-gas België 05032018.docx; ATT00001.txt

Allen,

Hierbij het verslag van het vandaag gevoerde gesprek met de Belgische collega's over vermindering van de vraag naar L-gas.

Kort samengevat: [REDACTED]

Groeten,

[REDACTED]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 6 maart 2018 13:46
Aan: Gaastra, mr. A.F. (Sandor); Vries, mr. E.J. de (Bert); [REDACTED]
[REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Gesprek met Frankrijk over L-gas
Bijlagen: L-gas Frankrijk 06032108.docx; ATT00001.txt

Allen,

Hierbij het verslag van het vandaag gevoerde gesprek met Frankrijk met aan het eind een aantal bevindingen uit de gesprekken met België en Frankrijk. [REDACTED]
[REDACTED]

Het lijkt me overigens wel goed om [REDACTED]

Groeten,

[REDACTED]

Van: [redacted]@ecn.nl>
Verzonden: zondag 11 maart 2018 14:57
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: suggesties GTS studie

Allen,

Hierbij een aantal suggestie m.b.t. de opbouw van de studie ([redacted]).

- De scenario aannames bepalen sterk de uitkomst van de studie.
 [redacted]
 Ik zou beginnen om voor het basisjaar (2017?) even neer te zetten waar het Gronings gas nu precies naar toe gaat. Ik zou daarbij een onderscheid maken naar
 - Export
 - Industrie inclusief feedstocks (op basis van CBS cijfers is het energieverbruik wel te splitsen, maar of dit ook voor de inzet van Gronings gas geldt is even de vraag)
 - Elektriciteitsproductie
 - Huishoudens en utiliteitsbouw
- Voor elk van bovengenoemde sectoren moet je duidelijk maken wat de aannames zijn m.b.t. de afname van de vraag (en bij voorkeur ook waardoor)
 - Voor Export is dat wel duidelijk opgenomen
 - Voor Industrie zijn twee ombouw scenario's opgenomen. De vraag die jullie vermoedelijk zullen krijgen is waarom je dit tamelijk abrupt in absolute termen formuleert, in plaats van een scenario dat geleidelijk naar nul loopt.
 - Elektriciteitsproductie ontbreekt nu. Gaat daar geen Gronings gas meer naar toe? Dit wordt dan wel duidelijk uit de grafiek van het basisjaar.
 - Voor huishoudens en utiliteitsbouw zou ik verkennen wat het effect is van een geleidelijke afname. Stel dat in 2050 alle woningen aardgasvrij moeten zijn, dan betekent dit dat je 30 jaar hebt om alle woningen om de bouwen (naar elektriciteit, groen gas, waterstof etc.). Ik zou een rechte lijn trekken van 2020 (=100%) naar 2050 (= 0%) en dan heb je de limiet wel opgezocht. De reden dat ik dit zou doen is omdat dan blijkt dat dit, als ik de resultaten goed bekijk, slechts beperkt van invloed is op het moment waarop de 12 bcm wordt bereikt (een paar maanden).

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]

[redacted]

ECN

M: +31 [redacted]

T: +31 [redacted]

Visiting address: Westerduinweg 3

P.O. Box 1, NL-1755 ZG Petten

The Netherlands

www.ecn.nl

This message may contain information that is not intended for you. If so, you are requested to immediately inform the sender and delete the message. This e-mail is not intended to create a legally binding commitment and ECN accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

ECN, Dutch CoC number: 41151233

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 12 maart 2018 15:58
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Stikstofinstallatie

[REDACTED],

In het overleg dat we zojuist met de minister hadden over de scenariobrief kwam uiteraard ook de stikstofinstallatie ter sprake. [REDACTED]

[REDACTED] Daarom het verzoek aan jou/jullie om scherp aan te geven waarom [REDACTED] geen optie is zodat we dat eind van de week aan de minister kunnen laten weten.

Alvast dank en groeten,

[REDACTED]

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 14 maart 2018 18:11
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen
Bijlagen: Overzicht installaties en opslagen.docx

Hierbij een mede n.a.v. jouw opmerkingen een bijgewerkt een aangevuld overzicht. Morgenochtend even bellen om langs jouw vragen te lopen?

Groeten,

Van: [redacted]@tno.nl]
Verzonden: woensdag 14 maart 2018 13:18
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen

Beste [redacted]

Conform afspraak tussen [redacted] en mijn collega [redacted] van vanochtend stuur ik je bijgaand ons eerste commentaar op het stuk 'Bijlage 2: Overzicht stikstof faciliteiten en L-gasopslagen'.

Het bestaat uit twee delen:

1. Commentaar in de vorm van track&change en remarks
2. Een separate tabel, waarin een check staat, die we hebben uitgevoerd op de genoemde cijfers.

Enkele additionele opmerkingen bij 1.:

- Op veel plaatsen ontbreekt verwijzing naar de bron; dat maakt het lastig om te verifiëren
- De kamermotie spreekt niet van L-gasopslag, maar van gasopslag!
- Niet overal is duidelijk, welk deel onder contract met GTS staat, en wat (nog) niet;
- Eenheden: misschien goed om ergens te vermelden dat het gaat om thermische Watts....;
- Wellicht ook ergens vermelden wat hier de definitie van m3 is: Nm3, m3GE, ..

Graag feedback, en zonodig nader contact.

In overleg met [redacted] zal de uiteindelijke vorm van ons finale commentaar worden bepaald (brief, mail ,...), volgens afspraak op te leveren uiterlijk donderdag aanstaande.

Groet, [redacted]

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. TNO accepts no liability for the content of this e-mail, for the manner in which you use it and for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

Bijlage: Overzicht stikstoffaciliteiten en L-gasopslagen

Nederland

Gasopslagen

Nederland beschikt over de volgende L-gas opslagen (bron: <https://agsi.gie.eu/#/> en GTS):

Opslag	Werkvolume (TWh)	Max. uitzendcapaciteit (GWh/d)
EnergyStock	3,01	422,0
Norg (Langelo)	48,71	742,5
Alkmaar	4,95	356,6
Epe Nuon	3,34	141,6
Epe Eneco	1,44	93,6
Epe Innogy	2,95	118,7
Totaal	64,40	187,0

N.b. de opslagen in Epe bevinden zich in Duitsland maar zijn rechtstreeks aangesloten op het Nederlandse gastransportnet.

Verder beschikt Nederland over de volgende H-gas opslagen (bron: <https://agsi.gie.eu/#/>):

Opslag	Werkvolume (TWh)	Max. uitzendcapaciteit (GWh/d)
Grijskerk	27,67	719,3
Bergermeer	45,65	371,5
Alkmaar	73,32	1,090,8

Stikstoffaciliteiten

GTS beschikt over de volgende stikstoffaciliteiten (bron: GTS):

Faciliteit	Stikstof capaciteit (m ³ /h)	Pseudo G-gas capaciteit (ca.) miljoen m ³ /h	Geschat te produceren volume pseudo G-gas per jaar (koud jaar) miljard m ³
Ommen (base load)	146.000	1,0	8
Wieringermeer (base load)	215.000	1,5	13
Heiligerlee (uit caveerne)	190.000	1,3	
Pernis	45.000	0,3	

- Voor pseudo G-gas productie worden Ommen en Wieringermeer als standaard productie faciliteiten beschouwd ('baseload'). Pernis en Heiligerlee worden ingezet als back-up.
- Zowel Wieringermeer als Pernis (beide west Nederland) kunnen te maken krijgen met transporttechnische belemmeringen (afvoer pseudo G-gas naar het oosten).
- Wanneer de caveerne op Heiligerlee met maximale capaciteit stikstof levert is deze in ca. 10 dagen leeg. Daarna duurt het vier maanden voor de caveerne weer is gevuld.

België

Gasopslagen

België heeft geen gasopslag voor L-gas. Voor H-gas beschikt België over één opslag te Loenhout. Deze heeft een werkvolume van 9,0 TWh en een uitzendcapaciteit van 169,6 GWh/d (bron: <https://agsi.gie.eu/#/>).

Stikstoffaciliteiten

Fluxys, de beheerder van Belgische landelijke gastransportnet, bezit de volgende stikstoffaciliteiten (bron: Fluxys):

- (1) Een conversie-installatie te Lillo (TRANSFO) die jaarlijks aan de markt wordt aangeboden maar het gebruik is zeer beperkt. Deze installatie beschikt over een baseload capaciteit van 100.000 m³/uur die formeel het hele jaar beschikbaar is waardoor er in theorie 0,8 bcm per jaar aan L-gas kan worden geproduceerd (100.000 m³ * 24 uur * 365 dagen). Daarnaast kent de installatie een piek capaciteit van 177.000 m³/uur; hoe lager de temperatuur des te meer er beschikbaar is (100% inzetbaar bij kouder dan -5 °C; teruglopend tot 0% inzetbaar bij 8 °C). Voor wat betreft de mogelijkheid om deze installatie baseload in te zetten om de winning uit Groningen structureel te verlagen heeft Fluxys het volgende aangegeven:
- De installatie is meer dan 20 jaar oud en heeft bovendien de afgelopen jaren niet of nauwelijks gefunctioneerd. De installatie is dan ook alleen onder de nodige voorbehouden 24 * 365 beschikbaar. Fluxys heeft daar geen ervaring mee en wil en kan daar ook geen garantie voor afgeven.
 - De installatie is afhankelijk van stikstof levering door twee externe leveranciers en het is de vraag of die de benodigde hoeveelheid (24 * 365) kunnen leveren.
 - Indien gewenst kan de installatie voor maximaal één jaar worden geboekt maar niet langer, daarna zal eerst een evaluatie moeten plaatsvinden.
 - De productie van de installatie kan alleen binnen de regio van Lillo worden afgezet en bijvoorbeeld dus niet op de transportleiding naar Frankrijk. Dat betekent dat de 100.000 m³/uur op termijn zal afnemen naarmate de L-gas vraag rondom Lillo afneemt.
- (2) Een conversie-installatie bij Loenhout. Omdat deze al jaren niet meer wordt gebruikt staat deze in de mottenballen. Verder geldt voor deze installatie dat deze alleen is te gebruiken bij temperaturen onder de 0 °C, voor gebruik 24 * 365 zijn de aanpassingen noodzakelijk en het kost zo'n drie jaar om die te realiseren (nog afgezien van de vraag wie de kosten betaald). Overigens is ook hier de productie voor Frankrijk een probleem, dat i.v.m. het zuurstofgehalte van het gas en de Franse Wobbeband (L+).

Frankrijk

Gasopslagen

Frankrijk beschikt over één L-gasopslag: VGS Sediane B te Gournay-sur-Aronde. Deze opslag heeft een werkvolume van 13,1 TWh en een maximale uitzendcapaciteit van 246,8 GWh/d (bron: <https://agsi.gie.eu/#/>).

Daarnaast beschikt Frankrijk over een meerdere H-gas opslagen. Het gezamenlijke werkvolume van deze opslagen bedraagt 121,4 TWh en de cumulatieve maximale uitzendcapaciteit is 2.140,8 GWh/d). Een overzicht is te vinden op: <https://agsi.gie.eu/#/>.

Stikstoffaciliteit

Frankrijk beschikt bij Duinkerken (Loon Plage) over een conversiefaciliteit. Deze bevindt zich (dus) aan de rand van het L-gasnetwerk en er is geen compressor om het geconverteerde gas af te voeren naar grote delen van het L-gas netwerk, daardoor kan dat het gas de facto alleen in de omgeving van Duinkerken worden gebruikt. Deze regio wordt in 2021 omgezet naar H-gas waarna de faciliteit zal worden ontmanteld.

De conversiefaciliteit is verder oud en bovendien tot op heden nauwelijks gebruikt. De faciliteit kan ook niet voorzien in gas dat voldoet aan de Franse L+ standaard met als gevolg dat deze in de lente en in de zomer niet kan worden gebruikt want dan is L+ gas benodigd. Gevolg is dat maximale inzet beperkt is tot 1,8-2,3 TWh in 2018/19, 1,7-2,2 TWh in 2019/20 en 1,5-2,0 TWh in 2020/21. Het gaat dus om een productie van ca. 0,2 bcm per gasjaar.

Duitsland

Gasopslagen

Duitsland beschikt over de volgende L-gasopslagen (bron: <https://agsi.gie.eu/#/>):

Opslag	Werkvolume (TWh)	Max. uitzendcapaciteit (GWh/d)
Epe (Innogy)	1,84	97,8

Epe (UES)	4,32	285,1
Lesum	1,55	52,0
Nüßtermoor	0,43	23,5
Opslagzone EWE	9,96	305,7
Empelde	2,12	73,4
Totaal	20,22	837,5

Tussen nu en 2029 zullen deze opslagen geleidelijk verdwijnen (of overgaan op H-gas), dit afhankelijk van het moment dat het gebied waarin de opslag zich bevindt overgaat op H-gas. N.B. de opslagen in Epe (Duitsland) die rechtstreeks zijn aangesloten op het netwerk van GTS zijn niet opgenomen in dit overzicht omdat deze opslagen geen (directe) invloed hebben op de Duitse L-gas balans.

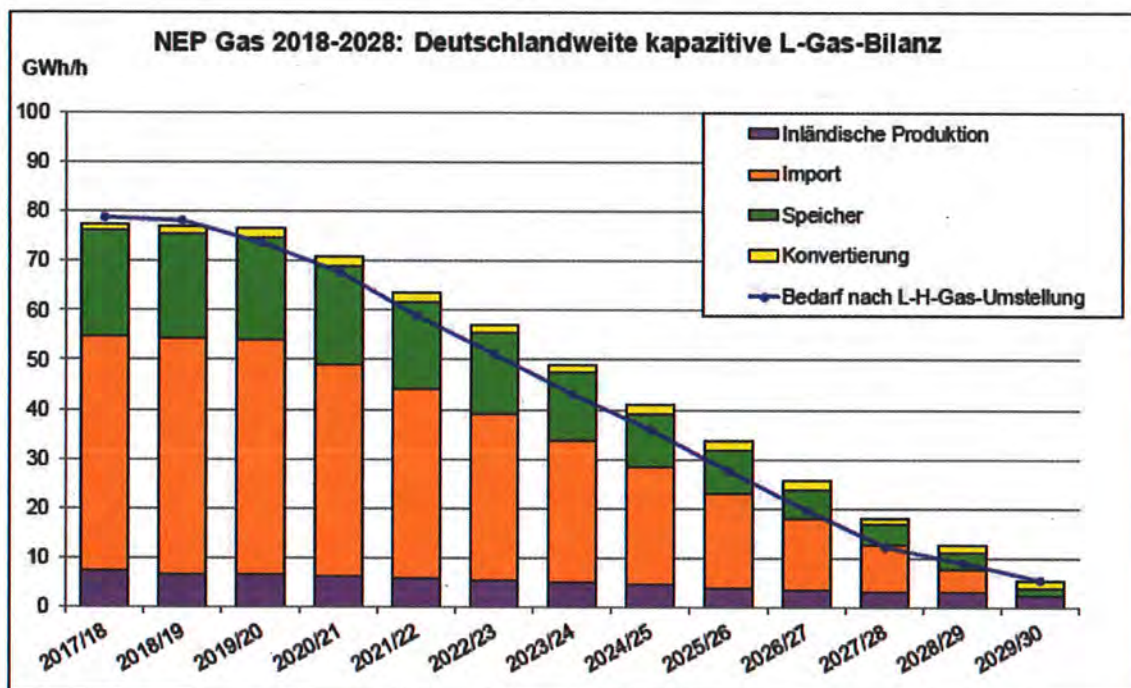
Verder beschikt Duitsland over een groot aantal H-gas opslagen. Het gezamenlijke werkvolume van deze opslagen bedraagt 212,52 TWh en de cumulatieve maximale uitzendcapaciteit is 5.520 GWh/d). Een overzicht is te vinden op: <https://agsi.gie.eu/#/>.

Stikstoffaciliteiten

Duitsland beschikt over de volgende stikstoffaciliteiten (Bron: Konsultationsdokument - Netzentwicklungsplan Gas 2018-2028; FNB Gas, 12-02-2018):

- (1) Nowega beschikt sinds februari 2016 te Rehden over een stikstoffaciliteit met een capaciteit van 1,4 GWh/h. Met deze faciliteit installatie is het mogelijk om ongeveer 20% van de piekbelasting te dekken door slechts 1% van de jaarlijkse hoeveelheid L-gas te converteren (persbericht Nowega van 4 februari 2016). De stikstof moet per tankauto naar de faciliteit worden gebracht.
- (2) Thyssengas beschikt in Broichweiden over een stikstoffaciliteit die vanaf 2019 op momenten van piekvraag een invoeding 250 MWh/h in het regionale gassysteem van Thyssengas mogelijk maakt. De faciliteit blijft operationeel totdat dit systeem in 2027 op H-gas wordt overgezet.

Zowel de gasopslagen als de stikstoffaciliteiten zijn opgenomen in de Duitse L-gas balans:

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 15 maart 2018 08:40
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen

Dat wisselt per opslag en hangt onder meer af van de bij de opslag aanwezige compressie om het gas eruit te halen.

Over het algemeen zal de uitzendcurve voor een tijdperiode X een vlakke lijn zijn en is de diameter van de pijp tezamen met de compressie de beperkende factor. Na tijdstip X is de hoeveelheid nog aanwezig gas de beperkende factor en loopt de feitelijke uitzendcapaciteit langzaam af

Voorbeelden:

Groeten,

Van: [redacted]@tno.nl
Verzonden: donderdag 15 maart 2018 8:25
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen

Ad 1.

Onze opmerking had alleen betrekking op de som van de max. uitzendcapaciteit, en in feite alleen omdat er niet uit blijkt hoe lang die max. capaciteit kan worden gehaald. Is dat letterlijk 1 dag?
 Wellicht is op dat punt nog iets aan te vullen.

Ad 2.

Punt was al duidelijk.

Na telefonisch contact vanochtend over de inhoud, zal mijn collega [redacted] (in cc.) vandaag zorgen voor de verdere afhandeling.

Groet, [redacted]

From: [redacted]@minez.nl>
Sent: donderdag 15 maart 2018 8:09
To: [redacted]@tno.nl>; [redacted]@minez.nl>
Cc: [redacted]@tno.nl>; [redacted]@tno.nl>; [redacted]@minez.nl>
Subject: RE: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen

Met het op oog jullie bespreking toch nog twee opmerkingen:

1. In jullie commentaar wordt aangegeven dat de optelling van het werkvolume en de max. uitzendcapaciteit weinig betekenis heeft. Daar wil ik het volgende over opmerken:

- Het cumulatieve werkvolume geeft aan hoeveel gas er maximaal beschikbaar kan zijn vanuit opslagen als er elders in het systeem (bijv. op een productielocatie, bij een importpijpleiding of in een conversie-station) iets mis gaat. In die zin is het wel degelijk relevant.
- De cumulatieve maximale uitzendcapaciteit geeft aan hoeveel gas er maximaal per dag vanuit de opslagen kan worden ingevoerd in het systeem. Dit is vooral van belang om te beoordelen of momenten van piekvraag kunnen worden afgedekt hetgeen van belang is voor de leveringszekerheid. Het is niet voor niets dat dit getal één van de parameters is in N-1 formule (de infrastructuurnorm) van de EU Verordening leveringszekerheid aardgas (Verordening 2017/1938)

2. We hadden het gisteren ook even over de motie Van Tongeren waarin wordt gesproken over "installaties waarmee GTS geen contract heeft". Hier moet sprake zijn van een misverstand dat is ontleend aan de volgende passage uit de brief van GTS 31 januari 2018 (bijlage bij Kamerstuk 33 529, nr. 424): "Gegeven het door GTS vastgestelde Groningen jaarvolume stelt GasTerra vast in hoeverre met een realistische inzet van de door haar gecontracteerde middelen het Groningenveld geproduceerd kan worden, binnen de huidige gehanteerde randvoorwaarden ten aanzien van gelijkmatig produceren."

Het woord "haar" in deze zin slaat terug op GasTerra en niet op GTS. GTS contracteert ook helemaal geen middelen omdat zij dan in strijd zou handelen met het gegeven dat zij als netbeheerder niet mag handelen in gas en bij het contracteren van middelen is dat wel noodzakelijk (er moet immers gas naar toe worden gebracht door degene die de middelen contracteert). Extra complicaties bij het eventueel contracteren van buitenlandse middelen zou bovendien zijn dat GTS de kosten daarvan niet kan verrekenen. De enige kosten die GTS kan en mag verrekenen zijn de door de ACM vastgestelde kosten voor het binnenlands transport van gas (tariefregulering).

We spreken elkaar later.

Groeten,

Van: [redacted] @tno.nl
Verzonden: woensdag 14 maart 2018 18:18
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen

Prima.

Ik wil morgenochtend eerst met mijn collega's door de nieuwe versie heen gaan.
Z.s.m. daarna zal ik je bellen,

Groet, [redacted]

From: [redacted] @minez.nl>
Sent: woensdag 14 maart 2018 18:11
To: [redacted] @tno.nl>; [redacted] @minez.nl>
Cc: [redacted] @tno.nl>; [redacted] @tno.nl>; [redacted] @minez.nl>
Subject: RE: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen

Hierbij een mede n.a.v. jouw opmerkingen een bijgewerkt een aangevuld overzicht. Morgenochtend even bellen om langs jouw vragen te lopen?

Groeten,

Van: [redacted]@tno.nl

Verzonden: woensdag 14 maart 2018 13:18

Aan: [redacted]

CC: [redacted]

Onderwerp: commentaar op stuk N2-faciliteit en L-gasopslagen

Beste [redacted]

Conform afspraak tussen [redacted] en mijn collega [redacted] van vanochtend stuur ik je bijgaand ons eerste commentaar op het stuk 'Bijlage 2: Overzicht stikstof faciliteiten en L-gasopslagen'.

Het bestaat uit twee delen:

1. Commentaar in de vorm van track&change en remarks
2. Een separate tabel, waarin een check staat, die we hebben uitgevoerd op de genoemde cijfers.

Enkele additionele opmerkingen bij 1.:

- Op veel plaatsen ontbreekt verwijzing naar de bron; dat maakt het lastig om te verifiëren
- De kamermotie spreekt niet van L-gasopslag, maar van gasopslag!
- Niet overal is duidelijk, welk deel onder contract met GTS staat, en wat (nog) niet;
- Eenheden: misschien goed om ergens te vermelden dat het gaat om thermische Watts....;
- Wellicht ook ergens vermelden wat hier de definitie van m3 is: Nm3, m3GE, ..

Graag feedback, en zonodig nader contact.

In overleg met [redacted] zal de uiteindelijke vorm van ons finale commentaar worden bepaald (brief, mail ,...), volgens afspraak op te leveren uiterlijk donderdag aanstaande.

Groet, [redacted]

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. TNO accepts no liability for the content of this e-mail, for the manner in which you use it and for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.
The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: [REDACTED]
Verzonden: zondag 18 maart 2018 22:25
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Fwd: DOMUS-#18047952-v1-Scenario_s_Gaswinning_Groningen
Bijlagen: DOMUS-#18047952-v1-Scenario_s_Gaswinning_Groningen.docx; ATT00001.htm

Heren,

[REDACTED]

[REDACTED] Daarna naar sandor en mezk.

Groet

[REDACTED]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [REDACTED] <[\[REDACTED\]@minez.nl](mailto:[REDACTED]@minez.nl)>
Datum: 18 maart 2018 20:44:16 CET
Aan: "Vries, mr. E.J. de (Bert)" <[\[REDACTED\]@minez.nl](mailto:[REDACTED]@minez.nl)>, [REDACTED]
 [REDACTED]
Kopie: [REDACTED]
 [REDACTED] "Gaastra, mr. A.F. (Sandor)" <[\[REDACTED\]@minez.nl](mailto:[REDACTED]@minez.nl)>, "Wouters, A.N. (Anita)" <[\[REDACTED\]@minez.nl](mailto:[REDACTED]@minez.nl)>, [REDACTED]
Onderwerp: Doorst.: [REDACTED] DOMUS-#18047952-v1-Scenario_s_Gaswinning_Groningen [REDACTED]

Allen,

Minister heeft de kamerbrief dit weekend zelf herschreven. Hieronder treffen jullie zijn reactie op hoofdlijnen en in de bijlage zit de nieuwe versie. [REDACTED]

Daarnaast zou het fijn zijn als [REDACTED] meekan naar de bespreking bij de minister om 13.00u om vragen over zijn voorstellen in de gebouwde omgeving te kunnen beantwoorden. Volgens mij zijn de andere onderwerpen al afgedekt door mensen die reeds zijn uitgenodigd.

Tot morgen,

[REDACTED]

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: "Wiebes, Ir. E.D. MBA (Eric)" <[redacted]@minez.nl>

Datum: 18 maart 2018 20:27:44 CET

Aan [redacted]

"Gaastra, mr. A.F. (Sandor)"

<[redacted]@minez.nl>,

"Wouters, A.N. (Anita)" <[redacted]@minez.nl>

Onderwerp: DOMUS-#18047952-v1-Scenario_s_Gaswinning_Groningen

Beste collega's,

Ziehier een bewerkte versie van de winningsbrief. Hij is korter geworden, maar daardoor ontstaat er wellicht behoefte aan enige bijlagen, bv met een inventarisatie van gasopslagen, stikstoffabrieken, nadere informatie over de maatregelen, enz.

Na overleg met Sandor [redacted]

Ik zie niks nieuws terug over de stikstofcapaciteit. [redacted]

[redacted] En laten we uitgaan van een gemiddeld jaar, waarna we het effect van een koud jaar ook melden.

Hoor graag, tot morgen.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 19 maart 2018 17:56
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Brief scenario's
Bijlagen: DOMUS-#18047952-v1-Scenario_s_Gaswinning_Groningen (WH).docx

Sandor, [REDACTED]

Hierbij de brief met daarin in track changes opgenomen onze wijzigingen.

[REDACTED] heeft gesproken met FIN en AZ. Uitkomst is dat Sandor vanavond niet hoeft te bellen. Zij hebben wel aangegeven [REDACTED]

[REDACTED] Eventueel kan de nieuwe versie van de brief ook nog worden besproken tijdens wekelijks SG-overleg gasgebouw dat woensdag plaatsvindt bij AZ mocht daar behoefte aan bestaan.

Groeten,

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 20 maart 2018 15:32
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: FW: reactie SodM op beleidsbrief versie 19 maart
Bijlagen: Brief v1-Scenario_s_Gaswinning_Groningen na bespreking MEZK-WZ.Opm SodM 20 maart 2018.docx

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 20 maart 2018 15:24
Aan: [REDACTED] Westgren, drs. B.E. (Birgitta); [REDACTED]
CC: K [REDACTED]
Onderwerp: reactie SodM op beleidsbrief versie 19 maart

[REDACTED] Brigitta, bijgaand de opmerkingen van SodM bij de beleidsbrief die vanavond aan de minister wordt gezonden.
 Graag ontvangen wij van jullie de versie die in de tas gaat.

Belangrijkste opmerkingen zijn:

[REDACTED]

Met vriendelijke groet / Kind regards,

[REDACTED]

.....
 Staatstoezicht op de Mijnen / State Supervision of Mines
 Ministerie van Economische Zaken
 Ministry of Economic Affairs
 Henri Faasdreef 312 | 2492 JP | Den Haag / The Hague
 Postbus / P.O. Box 24037 | 2490 AA | Den Haag

.....
 T + 31 [REDACTED]
 F + 31 [REDACTED]
 [REDACTED] @minez.nl
<http://www.sodm.nl>

Van: [REDACTED]
Verzonden: donderdag 22 maart 2018 11:06
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: FW: Tussenstap scenariobrief gewenst door SG's: vergelijking tussen scenario's: deadline morgen 12:00
Bijlagen: blanco MR.docx
Urgentie: Hoog

Ha [REDACTED]
 Input welkom. Wel voor 11.45u graag. Zou je jullie reactie naar [REDACTED] en mij kunnen sturen?
 Gr
 [REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: donderdag 22 maart 2018 11:01
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Tussenstap scenariobrief gewenst door SG's: vergelijking tussen scenario's: deadline morgen 12:00
Urgentie: Hoog
 Allen,
 Hierbij de vergelijking.
 Reacties graag uiterlijk om 11:45 uur, dan ronden [REDACTED] en ik het om 12 uur af voor verzending naar Sandor, Anita en Maarten.
 @ [REDACTED] jouw blik graag alleen op deze bewering over [REDACTED]

Groet,
[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 21 maart 2018 18:14
Aan: [REDACTED]
CC: Gastra, mr. A.F. (Sandor); [REDACTED]
Onderwerp: Tussenstap scenariobrief gewenst door SG's: vergelijking tussen scenario's: deadline morgen 12:00
Urgentie: Hoog
 Dag [REDACTED]
 Net SG overleg gehad op AZ, ik verving Anita. Lang verhaal kort: [REDACTED]

Hoewel dat enigszins overkwam is toch de wens om een vergelijking te maken tussen het scenario op 12 blijven, en het scenario door naar 0. Wellicht leidt dit tot behandeling in MR een week later, omdat bespreken van voor- en nadelen van belang wordt geacht voor zorgvuldige besluitvorming. Morgen praten Sandor en Maarten de minister bij.

Concreet verzoek is om zoveel mogelijk in bullits, er werd gesproken over tabelvorm om de scenario's naast elkaar te schetsen. Waarbij Sandor nog aangaf dat de start sowieso een scenario naar 12 is, en dat er dan een 'vork' zit op 2023 waarna dan twee scenario's naast elkaar kunnen worden geschetst.

In deze scenario's dienen zowel kwalitatieve als kwantitatieve argumenten aangevoerd te worden, en uiteraard als verzoek vanuit FIN ook financiële ([REDACTED]).

Ik heb afgesproken dat [REDACTED] de pen voeren, en maken een coproductie hiervan. EenO en FIN moeten nadrukkelijk meekijken als we seismische en financiële risico's schetsen. Deadline is morgen 12:00 daarna langs Sandor, Anita, Maarten.

Groet,
[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 23 maart 2018 12:45
Aan: Gaastra, mr. A.F. (Sandor)
Onderwerp: Fwd: Tussenstap scenariobrief
Bijlagen: blanco MR v3 def.docx; ATT00001.htm

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>
Datum: 22 maart 2018 om 15:35:58 CET
Aan: [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>
Kopie: [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>, [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>, [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>, [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>, [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>
Onderwerp: Antw.: Tussenstap scenariobrief

Hierbij de versie waar Anita en Sandor mee akkoord zijn. Ik zal deze ook doorsturen naar AZ en FIN.
 Groet,

Van: [REDACTED]
Verzonden: donderdag 22 maart 2018 13:22
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]

Onderwerp: Tussenstap scenariobrief

Bijgaand vinden jullie de vergelijking. Opmerkingen gehad (en verwerkt) van [REDACTED].

Parallel checkt [REDACTED] zo nog of E&O zich hier ook in kan vinden, gaat met name om de formulering van de eerste drie regels van de tabel.

Ik duik zo met advocaten in een hok, maar [REDACTED] staat paraat om het verder af te handelen.

Proces is dan als volgt:

- [REDACTED] lezen, [REDACTED] verwerkt evt. opmerkingen;
- [REDACTED] stemt parallel af bij E&O;
- Zodra gereed, stuurt [REDACTED] naar Sandor/Anita/[REDACTED]
- Direct daarna ook naar FIN, heeft wel wat opmerkingen gegeven maar nog niet volledig kunnen meelezen.
- Wat mij betreft tegelijk ook naar AZ [REDACTED]?

[REDACTED] kun jij duiding geven over proces hierna?

Groet,

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 23 maart 2018 17:04
Aan: Gaastra, mr. A.F. (Sandor); [REDACTED]
[REDACTED] Wouters, A.N.
(Anita)
Onderwerp: Follow-up: Overleg MEZK - kamerbrief
Bijlagen: Kamerbrief Gaswinning Groningen - EZK verie 220318.docx; Inleiding RFEZIL-versie.docx; AGE 18-10.037_brief L-gasopslag en stikstofcapaciteit_EZK.PDF

Allen,

Naar aanleiding van het overleg van zojuist hierbij de volgende documenten:

- De geschoonde EZK-versie van de brief.
- De inleidende alinea's van de RFEZIL-brief.
- De zojuist ontvangen brief van TNO over de gasopslagen en stikstofinstallaties buitenland (antwoord op motie Van Tongeren). Deze brief haar als bijlage (bijlage 2) mee met de kamerbrief, tezamen met de brief van GTS.

[REDACTED] zorg jij ervoor dat de stukken bij de Minister komen?

Groeten,

[REDACTED]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 23 maart 2018 14:44
Aan: [REDACTED] Gaastra, mr. A.F. (Sandor); [REDACTED]
Onderwerp: RE: Overleg MEZK - kamerbrief
Bijlagen: Kamerbrief Gaswinning Groningen v 220318 - WH BH.docx

Allen,
 Hierbij de brief zoals de brief zoals we die meeneme naar de minister. Daarin zijn de opmerkingen van [REDACTED] en ons verwerkt.
 Groeten,
 [REDACTED]

N.B. er is geen sprake van een validatie door TNO. TNO komt alleen met overzicht van opslagen en stikstofinstallaties in het buitenland.

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 23 maart 2018 13:56
Aan: [REDACTED] Gaastra, mr. A.F. (Sandor); [REDACTED]

Onderwerp: RE: Overleg MEZK - kamerbrief
 [REDACTED]

Dank voor deze versie met aanpassingen. Paar punten:

- Volgens mij komt de validatie door TNO van de cijfers van GTS nu nog niet terug, klopt dat?

Zie verder nog een aantal opmerkingen in de tekst.

Groet,
 [REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 23 maart 2018 13:26
Aan: Gaastra, mr. A.F. (Sandor); [REDACTED]

Onderwerp: Overleg MEZK - kamerbrief

Allen,
 Hierbij de kamerbrief met track-changes voor het overleg straks bij de Minister. De Inleiding is gewijzigd conform tekst van [REDACTED] De overige wijzigingen zijn van [REDACTED] en mij.
 Groeten,
 [REDACTED]

Spiering, C.F. (Casper)

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 26 maart 2018 22:01
Aan: Wiebes, Ir. E.D. MBA (Eric)
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Gasbrief, nota RFEZIL, bijlage TNO
Bijlagen: DOMUS-#18055562-v1-RFEZIL_brief_gaswinning.docx; DOMUS-#18055638-v1-laatste_versie_gasbrief.docx; Bijlage TNO - gasopslagen en stikstofconversiecapaciteit.pdf

Eric,

Hierbij de nota ter voorbereiding op de bespreking van de gasbrief RFEZIL, de laatste versie van de brief (met tracks ten opzichte van de versie die vanmiddag voorlag), en de bijlage van TNO over gasopslagen en stikstofconversiecapaciteit die samen met de brief naar de Kamer gaat.

Belangrijkste punten uit het directeurenoverleg:

- 1) [REDACTED]
 - 2) Het verzoek om de budgettaire gevolgen van de verminderde gaswinning binnen deze kabinetsperiode (eerder al gedeeld met FIN) te delen met alle betrokken departementen. Dat is gedaan.
- In de voorbereidingsnota zijn ook de vanmiddag al besproken punten van de andere ministeries opgenomen.

We zullen morgenochtend vóór half negen ook een printje van deze stukken op je bureau neerleggen.

Groet,

[REDACTED]
Beleidsmedewerker

.....
 Ministerie van Economische Zaken & Klimaat
 Directie Bureau Bestuursraad, dossiers energie & klimaat
 Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag
 Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag

T +31 [REDACTED]
 [REDACTED]@minez.nl

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

TER ADVISERING

Aan de Minister

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Auteur

[Redacted]

Datum

26 maart 2018

Kenmerk

DGETM-EI / 18055562

nota

RFEZIL brief gaswinning

Kopie aan

[Redacted]

Parafenroute

Paraaf	Paraaf	Paraaf
<u>M.P.B.M. Camps</u>	<u>A.F. Gastra</u>	[Redacted]
SG	DG ETM	[Redacted]
Medeparaaf	Medeparaaf	Medeparaaf
<u>A.N. Wouters</u>		
PDG Bovengrond		
BBR-paraaf		

Bijlage(n)

3

Aanleiding

Hierbij ontvang u de adviesnota ten behoeve van de bespreking van de brief over de gaswinning morgen in de RFEZIL.

Advies

U kunt kennismaken van de nota en de inbreng van de andere departementen. U zal worden gevraagd een toelichting te geven bij de brief.

Kern

- Naar verwachting zullen de meeste bewindspersonen van u willen horen waarom [Redacted]
- U kunt in uw antwoord de volgende redeneerlijn gebruiken:
 - Met de voorgestelde aanpak wordt het veiligheidsrisico in Groningen bij de oorzaak aangepakt. Volledige afbouw van de winning betekent dat er op termijn geen risico door geïnduceerde aardbevingen zal zijn. Daarmee verschuift het veiligheidsvraagstuk van een systematische bouwkundige versterking van vrijwel alle woningen in het gebied, naar een opgave om oplossingen te vinden voor de overbruggingsperiode tot het risico geheel is weggenomen.
 - Het is de stellige verwachting dat [Redacted]

Ontvangen BBR

0

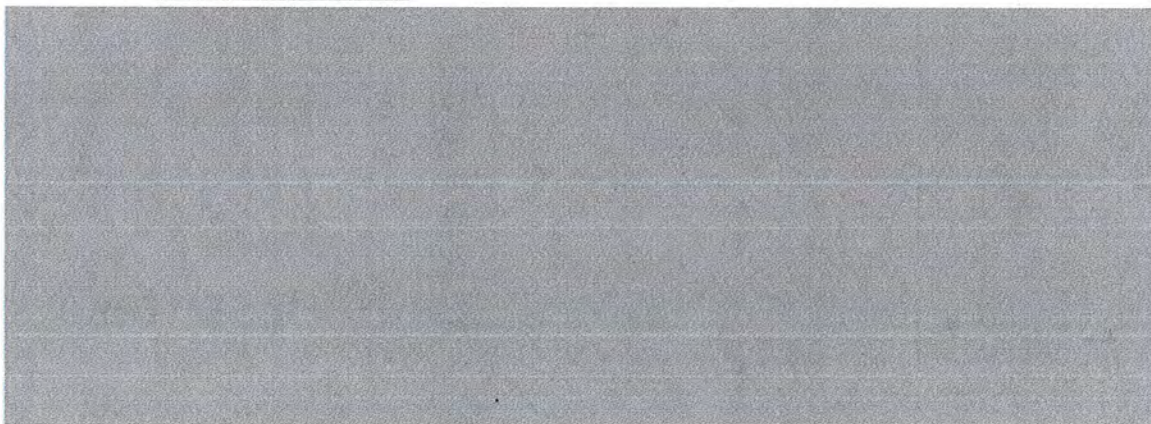
Response	Percentage
Yes, the U.S. should take action to address climate change	95%
No, the U.S. should not take action to address climate change	5%

- [illegible]

- o AZ: [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

- o SZW:
-
Category	Value (approximate length)
1	90%
2	85%
3	85%
4	55%
5	95%
6	95%
7	90%
8	95%
9	95%
10	95%
11	95%
12	90%
13	95%
14	95%
15	90%
16	25%

- o LNV: [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
- o BZK: [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]

Financiële effecten na 2023

- [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
- [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
- [redacted]
[redacted]
[redacted]

Kenmerk
DGETM-EI / 18055562

I	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
I	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
I	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]

I	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]
	[Redacted]

Stijging transporttarieven door stikstofinstallatie

- Op jaarbasis mag GTS op dit moment ca. € 1 miljard via de tarieven verrekenen. De aanvullende stikstofinstallatie zorgt ervoor dat de transporttarieven met 5-10% stijgen. Uitgaand van een stijging van de vaste lasten met 5 – 10% betekent dit voor een gemiddeld huishouden een stijging van de energierekening met € 16 per jaar (bandbreedte € 11 – 23).

	Maximaal (12-vlak)	Minimaal (z.s.m. naar nul)
1. Veiligheid	<p>– Noodzaak tot versterken blijft bestaan, schades blijven zich voordoen.</p> <p>– Jaarkans op een grote beving (> 3,6 Richter) is 8%</p> <p>– Seismische dreiging neemt eerst toe voordat deze afneemt.</p>	<p>+ Het veiligst mogelijke scenario: oorzaak weggenomen, risico stopt na verloop van tijd.</p> <p>+ Jaarkans op grote beving (> 3,6 Richter) neemt af naar 0.</p> <p>+ Seismische dreiging neemt af.</p>
2. Financieel	<p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p>	<p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p>
	<p>+ Er blijft minder gas in de grond achter (ca. 100 - 150 miljard m³), mits SodM winning toestaat (onzeker)</p> <p>+/- Mogelijk gemist dividend Gasunie, maar staat gelijk aan lagere transporttarieven burgers</p>	
3. Draagvlak	<p>– Versterken zal nodig blijven, ca. 10 duizend (10 duizend gezinnen, zeer ingrijpend).</p> <p>– Aardbevingen blijven schade veroorzaken.</p> <p>– Onveiligheidsgevoel blijft nog jarenlang bestaan.</p>	<p>+ Minimale noodzaak tot versterken.</p> <p>+ Perspectief op einde schade.</p> <p>+ Onveiligheidsgevoel neemt af.</p>
4. Economie regio	<p>+ Werkgelegenheid gaswinning blijft behouden, maar wel op lager niveau</p> <p>+ Bestuurders zien koppelkansen aan stads/dorpsvernieuwing</p>	<p>– Werkgelegenheid gaswinning verdwijnt op termijn (alternatieven hiervoor zijn onzeker)</p> <p>– Bestuurders zien koppelkansen minder worden</p>
5. Leveringszekerheid	<p>+ Kan worden gegarandeerd</p>	<p>+ Kan worden gegarandeerd</p>
6. Lokale productie	<p>+ Meer zelfvoorzienend</p>	<p>– Grotere afhankelijkheid van import</p>
7. Klimaatbeleid	<p>+/- Gasverbruik wordt in beide varianten even snel uitgefaseerd.</p> <p>– Kleinere prikkel energietransitie van gas af.</p>	<p>+/- Gasverbruik wordt in beide varianten even snel uitgefaseerd.</p> <p>– Geïmporteerd gas heeft een hogere CO₂-footprint</p>
8. Politiek		<p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted] ?</p>

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 28 maart 2018 16:02
Aan: [REDACTED] Gaastra,
mr. A.F. (Sandor); Wouters, A.N. (Anita); [REDACTED]
[REDACTED]
Onderwerp: Voorbereiding minister MR
Bijlagen: spreekpunten MR + tabel.docx

Ha allen,

Met dank aan [REDACTED] en [REDACTED] en een laatste aanpassing van [REDACTED] hierbij de voorbereiding die de minister heeft gevraagd voor de bespreking van de gasbrief in de MR morgen. Ik neem dit zo mee naar de MR voorbespreking.

Groet,
[REDACTED]

[REDACTED]
Beleidsmedewerker

.....
Ministerie van Economische Zaken & Klimaat
Directie Bureau Bestuursraad, dossiers energie & klimaat
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag
.....

T +31 [REDACTED]
[REDACTED]@minez.nl

Spreekpunten gaswinning [REDACTED] uitvoering afspraken RFEZIL

- Wij hebben in de RFEZIL gesproken over [REDACTED]
- De RFEZIL heeft duidelijk de boodschap gegeven dat [REDACTED]
- Dit wil ik als volgt uitvoeren:
 1. [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 - [REDACTED]
 2. [REDACTED]

Onderbouwing cijfers GTS scenario stikstof + ombouw 53 grootverbruikers (basispad kabinet) in een gemiddeld jaar:

getallen in miljarden m3

Huidig winningsniveau	21,6
Benodigde hoeveelheid Groningengas op basis van vlak winnen	20,6
minder vlak winnen	1,2
Benodigde hoeveelheid Groningengas in gasjaar 2018/2019	19,4
afbouw binnenland volgend NEV	1,1
afbouw buitenland	6,4
ombouw industrie	2,2
extra stikstofinstallatie	5,5
totale reductie maatregelen	15,2
Benodigde hoeveelheid Groningengas in gasjaar 2022/23	4,2

Hierin nog niet verwerkt

- Versnelde afbouw buitenland (tot max 3 miljard Nm3)
- Extra inkoop stikstof (tot max 1.5 miljard Nm3)
- Glastuinbouw + gebouwde omgeving (Op termijn tot 6 miljard Nm3)
- Aanvullende ombouw grootverbruikers (tot max 1 Nm3 erbij)

[REDACTED]

Van: [REDACTED] <[REDACTED]@gastransport.nl>
Verzonden: donderdag 21 december 2017 16:50
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: NOP scenario's
Bijlagen: NOP 2017 - KCD investment plan 2017.pdf; ECN rapport.pdf; Scenarios1.docx

Hallo [REDACTED],

Hierbij de beloofde documenten.

1. NOP 2017, waarbij het CCA scenario het voorgestelde scenario is
2. ECN rapport waarin de uitwerking van de verschillende scenario's staan beschreven
3. Scenario's GTS

Met vriendelijke groet

[REDACTED]

E: [REDACTED]@gastransport.nl
M: +31 [REDACTED]
I: www.gasunietransportservices.com

Gasunie Transport Services B.V.
Netwerkontwikkeling
Postbus 181
9700 AD Groningen
Concourslaan 17

This communication is intended only for use by the addressee. It may contain confidential or privileged information. If you receive this communication unintentionally, please let us know by reply immediately. N.V. Nederlandse Gasunie does not guarantee that the information sent with this E-mail is correct and does not accept any liability for damages related thereto.

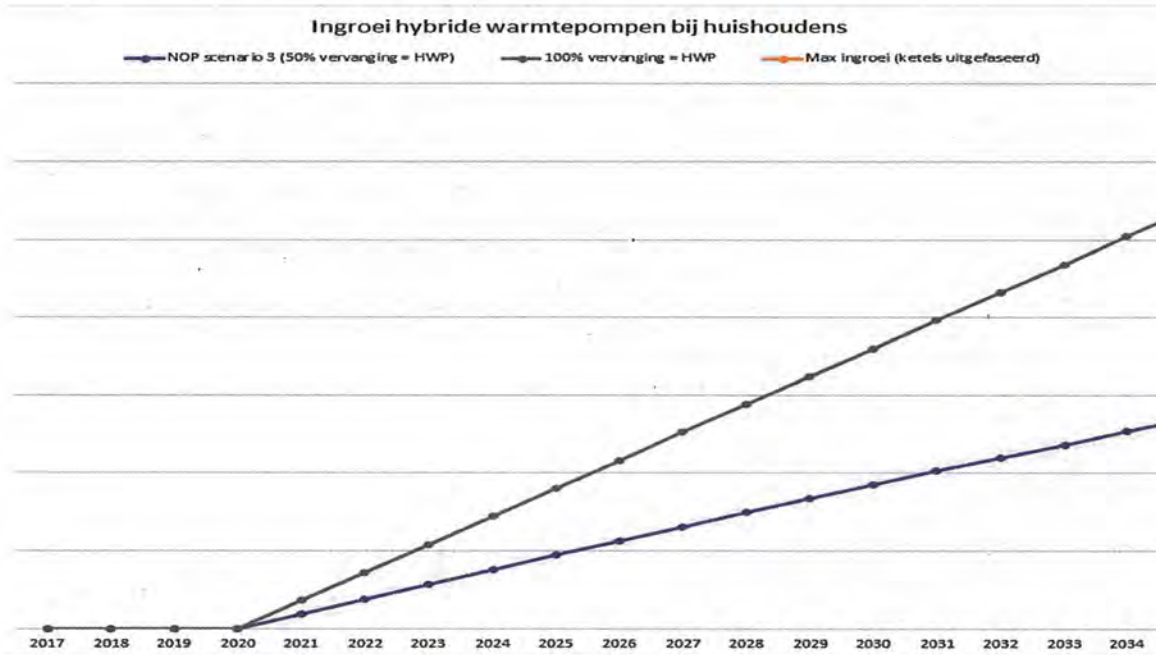
		NEV 2016	NEV 2016 & ombouw industrie	Groen (CCA) & ombouw industrie	Extra groen & ombouw industrie	
Groningen eindniveau	Lev. Zkh. Niveau	0	2	5	6	niet
			4	7	8	wel
	10 bcm		3			niet
						wel
	20 bcm		1			niet
						wel

Stikstof fabriek
Zuidbroek II

Scenario 0	Basisscenario, zonder ombouw industrie. Groningen reductie cf. leveringszekerheidslijn. Geen stikstoffabriek.
Scenario 1	Groningen produceert 20 bcm, tot het veld dit volume niet meer kan produceren vanwege de natuurlijke decline. Marktafbouw volgens vastgesteld & voorgenomen beleid (NEV 2016), aangevuld met ombouw van de industrie. In dit scenario hoeft alleen gekeken te worden naar de benodigde capaciteit uit Groningen, het volume ligt al vast. In dit scenario zal de beschikbaarheid en betrouwbaarheid van de pseudo G-gas installaties niet zo belangrijk zijn omdat teruggevallen kan worden op productie uit Groningen.
Scenario 2	In dit scenario wordt het voor leveringszekerheid benodigde volume uit Groningen bepaald. Marktafbouw volgens vastgesteld & voorgenomen beleid (NEV 2016), aangevuld met ombouw van de industrie. Indien Groningen naar 0 gaat, betekent dit volledige afhankelijkheid van pseudo-G-gas productie (bergingen, evt KV productie en mengstations GTS) voor de resterende G/L-gas markt.
Scenario 3	Marktafbouw gelijk aan scenario 1, waarbij indien de leveringszekerheid het toelaat minimaal 10-12 bcm per jaar uit Groningen ingezet wordt. Dit scenario heeft andere gevolgen voor de benodigde beschikbaarheid/betrouwbaarheid van de pseudo-G-gas productie dan scenario 2 waarbij Groningen eventueel tot 0 afgebouwd kan worden.
Scenario 4	Groningen eindniveau en marktafbouw gelijk aan scenario 2, waarbij de invloed van een nieuwe stikstofinstallatie op het benodigde volume en de capaciteit uit Groningen bepaald wordt. Indien Groningen naar 0 gaat, betekent dit volledige afhankelijkheid van pseudo-G-gas productie voor de resterende G/L-gas markt.
Scenario 5	Groningen eindniveau gelijk aan scenario 2, waarbij de invloed bepaald wordt van verdergaande verduurzaming (NOP CCA scenario) op het benodigde volume en de capaciteit uit Groningen. Indien Groningen naar 0 kan gaan, betekent dit volledige afhankelijkheid van pseudo-G-gas productie voor de resterende G/L-gas markt.
Scenario 6	Groningen eindniveau gelijk aan scenario 2, waarbij de invloed bepaald wordt door extra ver gaande verduurzaming ("Extra groen" scenario) op het benodigde volume en de capaciteit uit Groningen. Omdat de markt verkleind wordt ten opzichte van scenario 1 heeft dit een gunstige invloed op de benodigde beschikbaarheid/betrouwbaarheid van de pseudo-G-gas productie.
Scenario 7	In beginsel identiek aan scenario 4, maar dan in combinatie met een verdere verduurzaming (NOP CCA scenario).
Scenario 8	In beginsel identiek aan scenario 4, maar dan in combinatie met extra ver gaande verduurzaming ("Extra groen" scenario).

Let op: in scenario's 0, 2, 5 en 6 kan het om reden van beschikbaarheid van de huidige installaties toch noodzakelijk zijn om een nieuwe stikstoffabriek te bouwen!

In onderstaande figuur staan de beide duurzame marktscenario's weergegeven:

Het verschil tussen de twee groene scenario's is het aantal hybride warmtepompen in Nederland. De blauwe lijn geeft de ontwikkeling van het aantal warmtepompen weer bij het NOP CCA scenario, hierbij wordt uitgegaan van 50% hybride warmtepompen van alle nieuw verkochte cv ketels vanaf 2020. De grijze lijn het zgn. "Extra groen" scenario, hierbij wordt uitgegaan van 100% hybride warmtepompen van alle nieuw verkochte cv ketels vanaf 2020.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 29 december 2017 14:06
Aan: [REDACTED]@provinciegroningen.nl
Onderwerp: Scenario's voor de toekomstige gaswinning

Geachte [REDACTED],

Ik neem met u contact in verband met een project dat wij bij het Ministerie van EZK gaan uitvoeren in het eerste kwartaal van 2018. Ik werd er door een collega op gewezen dat ik u het beste hiervoor kan benaderen. Het project gaat om zgn. toekomstscenario's voor de gaswinning in Groningen. Deze scenario's zijn in het regeerakkoord aangekondigd en het is ons streven om dat al op korte termijn op te pakken. Ik ben momenteel bezig om de opzet hiervan uit te werken. Vooralsnog is het de bedoeling dat de scenario's beschrijvend van aard zijn en inzichtelijk maken welke keuzes er überhaupt zijn en op welke termijn die invloed kunnen hebben. Daarbij gaat het met name om alle onderwerpen die betrekking hebben op de vraag naar Gronings gas, iets dat op dit moment door verschillende partijen soms als ondoorzichtig wordt ervaren. Het is niet de bedoeling om in het stuk uitspraken te doen over de seismiteit en de veiligheid. Concrete besluitvorming, zoals het besluit dat in 2018 opnieuw moet worden opgesteld, loopt via een apart traject.

Wij willen jullie graag bij dit project betrekken en ik ben benieuwd hoe jullie hier tegenaan kijken. Ben ik hiervoor bij u aan het juiste adres? Ik hoor het graag.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

.....
Directie Energiemarkt & Innovatie
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag | C-passage 3
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag

.....
T [REDACTED]
E [REDACTED]@minez.nl
.....

Van: [REDACTED] <[REDACTED]@gastransport.nl>
 Verzonden: woensdag 3 januari 2018 14:55
 Aan: [REDACTED]
 CC: [REDACTED]
 Onderwerp: RE: NOP scenario's

Hoi [REDACTED],

Allereerst de beste wensen voor 2018.

Ten aanzien van jouw vragen:

NEV: terechte vraag, wij zullen NEV 2017 meenemen in onze marktbeplanning

Groningen: uiteraard zal Groningen ongeacht het scenario naar 0 toe gaan, wat wij met "Groningen eindniveau X" bedoelen is het niveau waarop Groningen na afbouw vooralsnog naar streeft (en die, wanneer >0, uiteindelijk (op de lange termijn) ook afgebouwd zal worden als het veld verder in decline gaat), dus met "Groningen eindniveau 10 bcm" wordt bedoeld dat Groningen afbouwt tot 10 bcm en op dit niveau stabiel blijft totdat dat niet meer haalbaar is. Overigens: onze scenario's 0, 2, 4, 5, 6, 7 en 8 streven allemaal naar "Groningen 0". Of is dat niet wat jij met de vraag bedoelt?

Ten aanzien van jouw scenario's zou jullie tabel er dus eigenlijk als volgt uit moeten zien:

		NEV 2017	NEV 2017 & ombouw Industrie	NOP CCA	NOP CCA & ombouw Industrie	
Groningen eindniveau	Lev. Zkh.	0	4	3		niet
	Niveau	5			6	wel
	10 bcm	2				niet
						wel
	20 bcm	1				niet
						wel

[REDACTED]

Ik hoop dat je hier wat aan hebt, anders nog maar even reageren.

Groeten, [REDACTED]

Met vriendelijke groet

[REDACTED]

E: [REDACTED]@gastransport.nl

T: +31 [REDACTED]

M: +31 [REDACTED]

Van: [REDACTED]@minez.nl

Verzonden: woensdag 3 januari 2018 11:56

Aan: [REDACTED]

CC: [REDACTED]

Onderwerp: RE: NOP scenario's

[REDACTED]

Hartelijk dank voor het toesturen van de stukken. Ik ben alvast gaan werken in het document 'scenario1' dat jullie hadden opgesteld. Ik heb daar een aantal aanpassingen gedaan, zodat er nu zeven scenario's zijn. Ik wil aan de hand daarvan nu intern een nota gaan opstellen. Zouden jullie misschien kort kunnen reageren op onderstaande vragen? Als jullie bij de opmerkingen of de aangepaste bijlage kanttekeningen hebben, dan neem ik dat ook graag mee.

Bij ons overleg op 11 januari a.s. gaan we nog dieper op de scenario's in en de te hanteren uitgangspunten (bv. vlakke winning en de inzet van gasbergingen). Ik probeer om op tijd voor dat overleg nog een aanzet voor een agenda te maken.

Vragen:

- Is er een reden dat jullie zij uitgegaan van de NEV 2016? Inmiddels in de NEV 2017 ook uit en het lijkt mij wenselijk om van de laatste gegevens uit te gaan.
- Wat bedoelen jullie in de scenario's precies met "Groningen eindniveau gelijk aan scenario X". Het eindniveau in die scenario's is toch op den duur 0?

Andere opmerkingen:

- Het CCA-scenario is een interessante optie voor de weergave van de verduurzaming, omdat die redelijk aansluit bij de lijn van het regeerakkoord. Voordat wij als EZK stappen zetten in het Klimaatakkoord lijkt het bovendien niet wenselijk om met een nieuw scenario te komen. Om die reden zou ik voorstellen om de 'extra groen'-scenario's weg te laten. Ik denk niet dat we willen vooruitlopen op de rol van hybride warmtepompen.
- Ik zou de ombouw van de industrie via een apart scenario willen beschrijven en niet steeds willen meenemen in andere scenario's. [REDACTED]
- Ik begrijp de opmerking dat er ter vervanging van bestaande stikstofinstallaties mogelijk toch op termijn een nieuwe installatie nodig is. [REDACTED]
[REDACTED] Voor de scenario's is dat in eerste instantie niet van invloed.
- Tot slot: 'afschakelen' nu geen scenario meer, maar het is nog steeds wel de bedoeling om hiervan een kwalitatieve beschrijving te geven in de tekst.

Groeten,

[REDACTED]

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@gastransport.nl]

Verzonden: donderdag 21 december 2017 16:50

Aan: [REDACTED]

CC: [REDACTED]

Onderwerp: NOP scenario's

Hallo [REDACTED],

Hierbij de beloofde documenten.

1. NOP 2017, waarbij het CCA scenario het voorgestelde scenario is
2. ECN rapport waarin de uitwerking van de verschillende scenario's staan beschreven
3. Scenario's GTS

Met vriendelijke groet

[REDACTED]

E: [REDACTED]@gastransport.nl

M: +31 [REDACTED]

I: www.gasunietransportservices.com

Gasunie Transport Services B.V.

Netwerkontwikkeling

Postbus 181

9700 AD Groningen

Concourslaan 17

This communication is intended only for use by the addressee. It may contain confidential or privileged information. If you receive this communication unintentionally, please let us know by reply immediately. N.V. Nederlandse Gasunie does not guarantee that the information sent with this E-mail is correct and does not accept any liability for damages related thereto.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

This communication is intended only for use by the addressee. It may contain confidential or privileged information. If you receive this communication unintentionally, please let us know by reply immediately. N.V. Nederlandse Gasunie does not guarantee that the information sent with this E-mail is correct and does not accept any liability for damages related thereto.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]@pbl.nl>
Verzonden: donderdag 4 januari 2018 10:50
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Klankbordgroep toekomstscenario's gaswinning/vraag Groningen

[REDACTED] doet het graag, dus laat [REDACTED] de afspraken met hem maken.

From: [REDACTED]@minez.nl]
Sent: woensdag 3 januari 2018 3:24
To: [REDACTED]
Cc: [REDACTED]
Subject: RE: Klankbordgroep toekomstscenario's gaswinning/vraag Groningen

Heel fijn, [REDACTED] Dank je wel.

Groet,
 [REDACTED]

Van: [REDACTED]@pbl.nl]
Verzonden: woensdag 3 januari 2018 15:00
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Klankbordgroep toekomstscenario's gaswinning/vraag Groningen

Ik heb [REDACTED] gevraagd of hij tijd heeft. Als [REDACTED] niet kan, doe ik het zelf wel. Als [REDACTED] terug is van vakantie horen jullie de definitieve aanmelding.

From: [REDACTED]@minez.nl]
Sent: vrijdag 22 december 2017 9:33
To: [REDACTED]@pbl.nl>
Cc: [REDACTED]@minez.nl>
Subject: Klankbordgroep toekomstscenario's gaswinning/vraag Groningen

Beste [REDACTED]

Zo vlak voor de kerst een verzoek aan jullie voor in het nieuwe jaar.

In het Regeerakkoord is toegezegd om toekomstscenario's voor de gaswinning uit Groningen op te stellen. De minister van EZK heeft aan de Tweede Kamer aangegeven dit al in het eerste kwartaal van 2018 te willen presenteren. Deze scenario's zijn bedoeld om inzichtelijk te maken welke mogelijkheden er zijn om de vraag naar Gronings gas te beïnvloeden en op welke termijn deze invloed zich kan materialiseren. De bedoeling is dat dit een beschrijvend stuk wordt dat als input kan dienen voor het nieuwe instemmingsbesluit over de gaswinning in Groningen dat de minister in 2018 moet nemen.

Wij vragen netbeheerder GTS om deze scenario's kwantitatief uit te werken. EZK zal zelf de penvoerder van het kwalitatieve gedeelte zijn, waarbij GTS uiteraard zal meekijken op de passages die hun werkzaamheden als netbeheerder raken.

Voor dit traject willen wij tevens gaan werken met een klankbordgroep waarin verschillende experts zitting hebben. Deze experts denken en kijken mee met de manier waarop de verschillende scenario's tot stand komen. Gezien de expertise van het PBL wat betreft de toekomstige ontwikkelingen op de energiemarkt (o.a. het inschatten van de binnenlandse gasvraag en effecten van de energietransitie) zouden wij PBL willen vragen om zitting te nemen in deze klankbordgroep. Als werkwijze wordt nu gedacht aan een aantal sessies van EZK, GTS en de klankbordgroep, waarbij eerste bevindingen en conceptstukken worden besproken met het oog op verdere verbetering. De nadruk van deze werkzaamheden zal liggen in de periode januari t/m maart. Gedurende het traject willen we met de klankbordgroep bekijken of zij ook een rol kan spelen bij het advies dat GTS zal uitbrengen in het kader van het instemmingsbesluit.

Graag horen wij of PBL hiertoe bereid is en zo ja, wie we dan het beste kunne benaderen. Bij ons is de eerste contactpersoon [REDACTED] (tel. [REDACTED]), zie cc. Hij benadert jullie ook graag voor een telefonische toelichting.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]
DG Energie, Telecom en Mededinging
Ministerie van Economische Zaken
Tel: [REDACTED]

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: [redacted]@tno.nl>
Verzonden: dinsdag 9 januari 2018 09:59
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: RE: Klankbordgroep toekomstscenario's gaswinning Groningen

Beste [redacted]

Vanaf 1 april zullen de krachten van ECN en TNO op energie gebied gebundeld zijn. In dat verband hebben wij voor de hier bedoelde klankbordgroep alvast een samengesteld team opgezet namens ECN.TNO. Als lid in de klankbordgroep stellen wij voor [redacted]. [redacted] zal ervoor zorgen dat de krachten van ECN en TNO op dit onderwerp vanaf nu gebundeld zullen zijn voor dit zeer belangrijke thema.

Hij zal ook verdere afspraken met EZ hierover maken.

Vriendelijke groet,

From: [redacted]@minez.nl]
Sent: vrijdag 22 december 2017 09:36Beste [redacted]

To: [redacted]
Cc: [redacted]
Subject: Klankbordgroep toekomstscenario's gaswinning Groningen

Geachte [redacted], beste [redacted]

graag leg ik u in deze dagen voor kerst een verzoek voor in het nieuwe jaar voor.

In het regeerakkoord is toegezegd om toekomstscenario's voor de gaswinning uit Groningen op te stellen. De minister van EZK heeft aan de Tweede Kamer aangegeven dit al in het eerste kwartaal van 2018 te presenteren. Deze scenario's zijn bedoeld om inzichtelijk te maken welke mogelijkheden er zijn om de vraag naar Gronings gas te beïnvloeden en op welke termijn deze invloed zich kan materialiseren. De bedoeling is dat dit een beschrijvend stuk wordt dat als input kan dienen voor het nieuwe instemmingsbesluit over de gaswinning in Groningen dat de minister volgend jaar moet nemen. Daarbij willen wij netbeheerder GTS vragen om de scenario's kwantitatief uit te werken. EZK zal de penvoerder van het kwalitatieve gedeelte zijn.

Voor dit traject willen wij tevens gaan werken met een klankbordgroep waarin verschillende experts zitten hebben. Deze experts denken en kijken mee met de manier waarop de verschillende scenario's tot stand komen. Gezien de expertise van TNO zouden wij TNO willen vragen om zitting te nemen in deze klankbordgroep. Als werkwijze wordt nu gedacht aan een aantal sessies van EZK, GTS en de klankbordgroep, waarbij de opzet, eerste bevindingen en conceptstukken worden besproken met het oog op verdere verbetering. De nadruk van deze werkzaamheden zal liggen in de periode januari t/m maart. Gedurende het traject willen we met de klankbordgroep bekijken of zij ook een rol kan spelen bij het advies dat GTS zal uitbrengen in het kader van het instemmingsbesluit.

Graag horen wij of u inderdaad de juiste persoon bent of dat we wellicht iemand anders bij TNO hiervoor zouden kunnen benaderen. Bij EZK is de eerste contactpersoon [redacted] (tel. [redacted]), zie cc. Hij benadert jullie ook graag voor een telefonische toelichting.

Met vriendelijke groet,

DG Energie, Telecom en Mededinging
 Ministerie van Economische Zaken
 Tel: [redacted]

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. TNO accepts no liability for the content of this e-mail, for the manner in which you use it and for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

Van: [redacted]@ecn.nl>
Verzonden: dinsdag 9 januari 2018 10:37
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: aardgas scenario's

Beste [redacted]

Hartelijk dank. Ik zag dat je zojuist een mail van [redacted] hebt gehad waarin wordt voorgesteld dat ik namens ECN.TNO lid zal zijn van de klankbordgroep.

[redacted] De stukken die je mij hebt toegestuurd geven een goed beeld van de mogelijkheden voor korte termijn optimalisatie. Als je het hebt over lange termijn scenario's dan ga ik er vanuit dat dit minimaal tot 2030 loopt en mogelijk tot 2050. Belangrijkste hierbij is niet de doorrekening van de scenario's maar het definiëren van de scenario's (dan wel de methodiek: je kunt ook kiezen voor gebruik van een optimalisatie model in plaats van een simulatie model). De doorrekening in de stukken die je mij toestuurde is op basis van gasvraag in de NEV. Dit is echter een raming en geen verkenning (ook als staat er een (misleidende) V van verkenning in de naam).

Wil je gaan verkennen wat mogelijk is, dan zul je eerst vooral een gevoel moeten krijgen voor de flexibiliteit van de (aardgas)vraagkant. Naast overschakelen op aardgas uit andere bronnen (dan gaat het vooral over gaskwaliteit en interconnectie capaciteit), kun je hierbij ook denken aan overschakelen op andere energiedragers (elektriciteit, waterstof) of groen gas (en natuurlijk nog energiebeparing). Bij deze overschakeling kun je verschillende keuzes maken: een "natuurlijk tempo" (wat dat ook moge zijn) en scenario's waarbij je substitutie stimuleert en je naar een hoger tempo gaat. Uiteindelijk zul je een integrale afweging moeten maken tussen de opbrengsten van aardgaswinning, de maatschappelijke kosten ([redacted]) van de winning en de kosten en opbrengsten (elektriciteit uit duurzame bronnen kan mogelijk erg goedkoop worden, dit is de reden dat de industrie nu al naar elektrificatie kijkt) van substitutie naar bijv. elektriciteit en waterstof bij de eindgebruiker.

Nadat je de vraagkant goed in kaart hebt gebracht, [redacted], kun je verschillende scenario's doorrekenen hoe je deze vraag kunt gaan invullen (hoe zet je welk veld in, hoe kom je tot gas van de juiste kwaliteit etc.).

Overigens ben ik morgenmiddag in Den Haag (heb om 15:00 een meeting bij BuZa). S ochtends heb ik een vergadering in Utrecht en op zich zou ik wel tijd hebben om voorafgaan aan de meeting bij BuZA een "kop koffie te drinken" (i.e. van 14:00 tot 14:50 of zo).

Met vriendelijke groet,

From: [redacted]@minez.nl]
Sent: maandag 8 januari 2018 10:06
To: [redacted]
Subject: RE: aardgas scenario's

Hoi [redacted]

Dit zijn de twee meest recente adviezen van GTS. Deze adviezen liggen ten grondslag aan de instemmingsbesluiten die de minister van EZK neemt over de gaswinning in Groningen.

De scenario's waar we het vrijdag over hadden zijn weer een heel ander traject, vooral gericht ook op de langere termijn. Dus inhoudelijk is het heel anders, maar dit is wel een goede achtergrond van het vertrekpunt van GTS. Ik hoor graag van je.

Groeten,

[Redacted]

Van: [Redacted]@ecn.nl]

Verzonden: maandag 8 januari 2018 9:44

Aan: [Redacted]

Onderwerp: RE: aardgas scenario's

Dank. Ik zat er maar een letter naast (maar net genoeg). En m.b.t. je vraag: ja graag.

From: [Redacted]@minez.nl]

Sent: maandag 8 januari 2018 9:43

To: [Redacted]

Subject: RE: aardgas scenario's

Hoi [Redacted]

Het gaat om de landelijke netbeheerder van het gastransport Gasunie Transport Services (kort: GTS). GTS adviseert ons altijd als het om de hoogte van de gasvraag en de verwachtingen van de toekomst. Ik kan je ook wat eerdere adviezen opsturen (zijn ook openbaar).

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

Van: [Redacted]@ecn.nl]

Verzonden: maandag 8 januari 2018 8:24

Aan: [Redacted]

Onderwerp: aardgas scenario's

Beste Casper,

Tijdens ons telefoongesprek gaf je aan dat jullie al een partij hebben gevonden (dat begreep ik althans) die de scenario's gaat doorrekenen. Wat ik verstaan heb is "GPS" maar dat heb ik vermoedelijk niet goed verstaan. Welke partij is het?

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

ECN

M: +31 [Redacted]

T: +31 [redacted]
Visiting address: Westerduinweg 3
P.O. Box 1, NL-1755 ZG Petten
The Netherlands
www.ecn.nl

This message may contain information that is not intended for you. If so, you are requested to immediately inform the sender

and delete the message. This e-mail is not intended to create a legally binding commitment and ECN accepts no liability for

damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

ECN, Dutch CoC number: 41151233

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

This message may contain information that is not intended for you. If so, you are requested to immediately inform the sender

and delete the message. This e-mail is not intended to create a legally binding commitment and ECN accepts no liability for

damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

ECN, Dutch CoC number: 41151233

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.
The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

This message may contain information that is not intended for you. If so, you are requested to immediately inform the sender and delete the message. This e-mail is not intended to create a legally binding commitment and ECN accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

ECN, Dutch CoC number: 41151233

TER INFORMATIE

Aan de Minister

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Auteur

Datum
18 januari 2018

Kenmerk
DGETM-EI / 18003676

Bhm: 18011033

Kopie aan

nota

Inventarisatie vermindering gasvraag Groningen korte
en lange termijn

Parafenroute

E&I, plv. directeur
Timon Verheule

DGETM
Sandor Gaastra

BBR

Bas Heerma van Voss

Bijlage(n)

Aanleiding

U heeft aangekondigd om uiterlijk in maart de Kamer te informeren over uw inventarisatie van mogelijkheden om de vraag naar Gronings gas te verminderen (op de korte termijn én lange termijn). Deze nota beschrijft de aanpak van dit traject.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

- Bert de Vries werkt momenteel aan een traject waarbij in kaart wordt gebracht welke verminderingen realiseerbaar zijn. Het doel is daarbij met name om nog in deze kabinetsperiode een significant effect te bereiken (in miljarden en niet in miljoenen). De nadruk hierbij ligt op gesprekken met grootverbruikers in de industrie en gesprekken met het buitenland:
 - Industrie: Binnen vier werken worden gesprekken met 63 bedrijven gevoerd. De insteek is dat de Kamer in maart over de voortgang wordt geïnformeerd, inclusief een inschatting van het te verwachten effect.
 - Buitenland: Via gesprekken met België, Frankrijk en Duitsland wordt gekeken welke mogelijkheden er zijn om de gasvraag uit die landen te verlagen. Ook hiervan zal in maart aan de Kamer een inschatting worden gegeven.
- Parallel aan deze inventarisatie werd al gewerkt aan toekomstscenario's voor de gaswinning op de lange termijn. Het gaat hierbij met name op de periode tot 2030. De bedoeling van dit traject is om inzichtelijk te maken welke mogelijkheden er voor de minister zijn om de vraag te beïnvloeden en welke effecten dit heeft, onder andere ter onderbouwing uw beleid en het structureren van de discussie over de leveringszekerheid. Onderwerpen die specifiek in dit traject aan de orde komen zijn de bouw van een aanvullende stikstofinstallatie en verduurzaming op de lange termijn.

Ontvangen BBR

22/1

24 JAN. 2018

- De resultaten van de korte én lange termijn zullen worden geïntegreerd tot besluitvorming in maart en zullen ook tegelijkertijd aan de Kamer worden aangeboden. Hiervoor wordt gestreefd naar behandeling in de MR van 29 maart a.s.

Toelichting

Relatie met nasleep aardbeving Zeerijp

De aardbeving van 8 januari jl. heeft geleid tot een analyse van NAM en zal leiden tot een advies van SodM. Naar aanleiding van een overleg van vertegenwoordigers van EZK, SodM, NAM, GTS en GasTerra op 11 januari jl. is ook GTS aan het werk om te kijken welke mogelijkheden er zijn om de gaswinning te verlagen vanuit het oogpunt van leveringszekerheid. Dit zal leiden tot een nieuw advies van GTS, waarbij zij mogelijk andere uitgangspunten gaan hanteren dan dat zij in eerdere adviezen hebben gedaan. Op basis van de adviezen van SodM en GTS zal besluitvorming plaatsvinden. Dat betekent dat nieuwe uitgangspunten leidend worden, ook bij de weergave van de ontwikkelingen van de gasvraag op de lange termijn.

Scenario's voor de lange termijn

Nadat GTS het werk in de nasleep van de recente aardbeving bij Zeerijp heeft afgerond, zal zij EZK ondersteunen bij de weergave van de verwachte gasvraagontwikkeling op de lange termijn. Allereerst zal GTS een basisscenario opstellen, waarbij zij op basis van de actuele uitgangspunten, de vraagontwikkeling uit de NEV 2017 en de meest recente informatie uit België, Frankrijk en Duitsland de hoogte van de resterende vraag naar laagcalorisch gas wordt weergegeven. Op basis van dit basisscenario zullen zijn dan de effecten van vier alternatieve scenario's weergeven:

- Reductie vraag van industriële grootverbruikers: Hiervoor worden gegevens gebruikt die in ieder geval consistent zijn met de eerste inschattingen uit het traject van Bert de Vries;
- Bouw van stikstofinstallatie(s): Hiervoor worden de meest recente gegevens van GTS gebruikt.
- Verdergaande verduurzaming: Doordat het basisscenario is gebaseerd op de NEV 2017, is hierin nog geen rekening gehouden met maatregelen van het nieuwe kabinet. Deze zullen pas na de zomer in de NEV 2018 worden verwerkt. Om toch, in ieder geval indicatief, te laten zien hoe verduurzaming de gasvraag beïnvloedt, heeft GTS voorgesteld om een eigen scenario uit hun recente netwerkontwikkelingsplan te gebruiken. Dit scenario (Centralized Climate Action) heeft ECN vorig jaar op verzoek van GTS en TenneT opgesteld. Dit scenario past relatief goed bij de inzet van het huidige kabinet, bijvoorbeeld omdat er vanaf 2030 geen gebruik meer wordt gemaakt van kolen. Door gebruik te maken van een bestaand scenario van GTS hoeft u niet vooruit te lopen op de NEV 2018 en de uitkomsten van het Klimaatakkoord, waarin naar alle waarschijnlijkheid concrete maatregelen worden afgesproken.
- Totaaleffect: Een weergave van een combinatie van scenario 4, 5 en 6.

Enkele onderwerpen die spelen rond leveringszekerheid lenen zich meer voor een kwalitatieve beschrijving. Een belangrijk voorbeeld is de vraag wat de minister doet op het moment dat hij zich genoodzaakt ziet om te kiezen voor een winningsniveau dat onder het niveau van de leveringszekerheid zit. Mogelijk moet u deze vraag voor maart al separaat beantwoorden. Een ander onderwerp dat zal worden besproken is de ombouw van laag- naar hoogcalorisch gas in Duitsland, België en Frankrijk en de mogelijkheid om zo'n ombouw ook in Nederland plaats te laten vinden.

Planning

De inventarisatie is toegezegd voor het eerste kwartaal van 2018. Het streven is om deze op 29 maart a.s. in de Ministerraad te behandelen. De RFEZIL is dan op 27 maart a.s.

Klankbordgroep

Momenteel wordt er voor het traject van de scenario's een klankbordgroep samengesteld met deelname van PBL en TNO. De klankbordgroep heeft tot doel om de scenario's te verbeteren door via een externe blik mogelijke lacunes of vraagpunten te identificeren en zo het resultaat robuuster te maken. Het is niet de bedoeling dat de klankbordgroep aan het einde het resultaat van goedkeuring voorziet.

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 19 januari 2018 15:47
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Klankbordgroep

Hoi [REDACTED],

Wij zijn nog steeds in afwachting van het advies van Staatstoezicht op de Mijnen over de situatie in Groningen. Dat is behoorlijk belangrijk voor de dynamiek die er de komende weken zal zijn. Ik wil desondanks toch graag drie afspraken inplannen, die dan onder voorbehoud zijn.

De eerste afspraak zou zijn in de week van 5 t/m 9 februari. De tweede in de week van 26 februari t/m 2 maart (tenzij jullie dan vakantie hebben) en de derde in de week van 5 t/m 9 maart. Ik hoor graag wanneer jullie verhinderd zijn, dan hou ik daar rekening mee.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

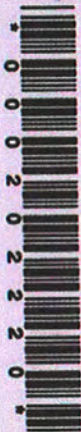
.....
Directie Energiemarkt & Innovatie
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC | Den Haag | C-passage 3
Postbus 20401 | 2500 EK | Den Haag

.....
T [REDACTED]
E [REDACTED]@minez.nl
.....

T +31

@minez.nl

24-1-2018

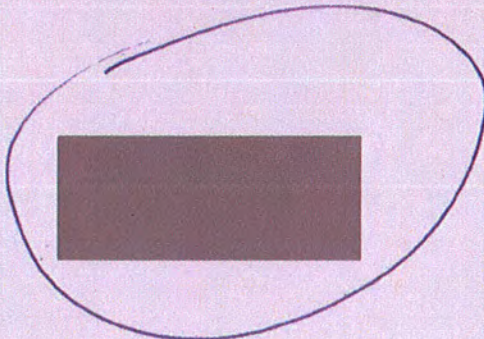

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

23/1 18cc 140.

TER ADVISERING

Aan de Minister

nota

Gesprek met Franse Staatssecretaris over
situatie in Groningen

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Auteur

Datum
19 januari 2018

Kenmerk
DGEM-EI / 18010871
BM: 18010891

Parafenroute
DG ETM
Sandor Gaastra

Kopie aan
Bert de Vries, Birgitta Westgren,

Aanleiding

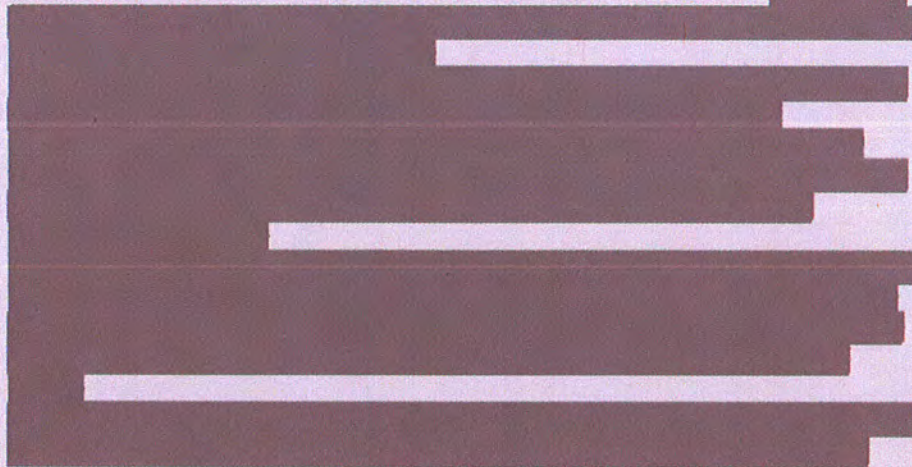
Op dinsdag 23 januari a.s. heeft u telefonisch overleg met Mw. Brune Poirson, de Franse staatssecretaris voor Ecologische en Inclusieve Transitie (Secrétaire d'Etat auprès du Ministre d'Etat, ministre de la Transition écologique et solidaire) over de situatie in Groningen

Advies

Hierbij ontvangt u gesprekspunten en een nadere toelichting op het gebruik van Groningengas (beter gezegd: laagcalorisch gas) in Frankrijk.

Kernpunten

- Frankrijk gebruikt per jaar ca. 5 miljard m³ laagcalorisch gas en is voor de aanvoer van dat gas (vrijwel) volledig afhankelijk van Nederland aangezien laagcalorisch gas niet elders is te verkrijgen.
- Frankrijk heeft een begin gemaakt met de ombouw. Er is een ombouwplan opgesteld en worden thans twee pilots uitgevoerd. Grootschalige ombouw zal in 2021 van start gaan en doorlopen tot en met 2029.
- In het gesprek kunt u verwijzen naar uw email van 13 januari jl.

Ontvangen BBR

2311
24 JAN. 2018

Pagina 1 van 5

*aan
aangefeld*

producing gas,
export to France

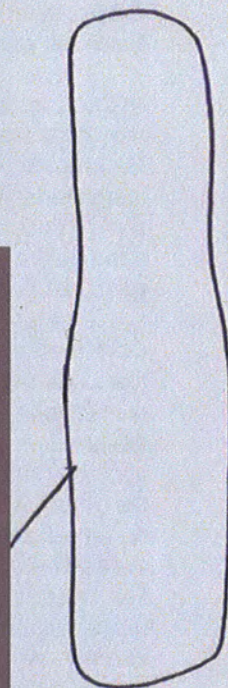
5 bcm m³

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Kenmerk
DGETM-EI / 18010871

Spreekpunten
Situatie in Groningen

Ombouw Frankrijk

Toelichting

Nederlands laagcalorisch gas wordt sinds de jaren zestig van de vorige eeuw gebruikt in België, Duitsland en Frankrijk. De export van Groningengas werd tot ontwikkeling gebracht om te voorkomen dat, als gevolg van de toen verwachte opkomst van kernenergie, het aardgas op termijn zijn waarde zou verliezen. De export naar Duitsland is thans ca. 20 miljard m³ per jaar en naar België en naar Frankrijk geëxporteerd ieder ca. 5 miljard m³.

In 2011 is op instigatie van ministerie van Economische Zaken het overleg gestart met deze landen om hen te informeren over de afbouw van de levering van Groningengas en daarmee de afbouw van Nederlandse leveringen van laagcalorisch gas. Dit was voor hen aanleiding om plannen te maken, zodat zij tijdig konden beginnen met de ombouw van hun laagcalorische gassysteem naar een hoogcalorisch gassysteem. In Duitsland zou deze ombouw in 2020 van start gaan, en België en Frankrijk zouden volgen in 2024.

Ombouw: algemene uitgangspunten

Het is niet eenvoudig om een gebied binnen een korte periode te laten overschakelen van het gebruik van laag- naar hoogcalorisch gas. Uit de gesprekken met België, Duitsland en Frankrijk blijkt dat de belangrijkste uitdaging voor de ombouw de beschikbaarheid van voldoende gekwalificeerd personeel is. De ombouw moet worden gedaan door daartoe geschoold personeel om zowel technische problemen (veiligheidsvraagstukken) als juridische problemen (vervallen garantie op toestellen; slepende verzekeringskwesties) te voorkomen. Een tweede uitdaging is de strakke planning omdat de feitelijke ombouw alleen tussen begin april en eind september kan plaatsvinden. In de andere maanden kunnen, vanwege de kans op invallende koude, alleen voorbereidingen plaatsvinden.

Een derde aandachtspunt is de bevoegdheid om het huis/gebouw binnen te treden om de ombouw te realiseren als de bewoner afwezig is of om andere redenen geen toegang verschaft.

Ombouw Frankrijk

In Frankrijk wordt jaarlijks ca. 5 miljard m³ laagcalorisch gas gebruikt dat vrijwel geheel afkomstig is uit Nederland (Frankrijk kent ook nog een zeer kleine

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Kenmerk
DGETM-EI / 18010871

stikstofinstallatie). Dit verbruik, dat 10% van het totale Franse gasverbruik omvat, is geconcentreerd in Noordwest-Frankrijk rondom Lille en Arras. Het toenmalige Franse Ministerie van Milieu, Energie en Zee (thans het Ministerie voor Ecologische en Inclusieve Transitie) heeft op 13 maart 2016 een decreet gepubliceerd inzake het project voor de ombouw van het laagcalorisch gasnetwerk. Op basis van dit decreet is eind vorig jaar een ombouwplan opgesteld door de betrokken (regionale) netbeheerders dat is goedgekeurd door de verantwoordelijke ministers. Daarnaast voorziet het decreet in een pilot fase die dient te worden uitgevoerd in de periode 2016-2020 waarbij ca. 85.000 aangeslotenen zullen worden omgebouwd in de departementen Somme, Nord en Pas-de-Calais.

Vooralsnog is het de verwachting dat, op basis van voornoemd ombouwplan, de grootschalige ombouw niet (zoals eerder aangegeven) pas in 2024 van start zal gaan, maar al in 2021 en zal doorlopen tot en met 2029. In totaal dienen ca. 1,3 miljoen aangeslotenen te worden omgebouwd (een aangeslotene kan beschikken over meerdere toestellen).

**Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging**
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Kenmerk
DGETM-EI / 18010871

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 30 januari 2018 15:14
Aan: [REDACTED]@bmwi.bund.de; [REDACTED]@economie.fgov.be;
[REDACTED]@economie.fgov.be; [REDACTED]@developpement-
durable.gouv.fr; [REDACTED]@developpement-durable.gouv.fr
Onderwerp: DG meeting Groningen

Dear colleagues,

I would hereby like to inform you that a meeting of our DG's to discuss the Groningen situation is scheduled for Thursday the 8th of February. The meeting will take place at the Ministry of Economic Affairs and Climate Policy in The Hague from 11AM until 2PM.

From the Dutch side the following persons will be present:

- Sandor Gaastra (director-general for Energy)
- Bert de Vries (deputy director-general for Energy)
- [REDACTED]

I have furthermore understood that [REDACTED] will be accompanied by [REDACTED] while [REDACTED] will come alone. I assume that [REDACTED] will be accompanied by 1 or 2 persons, but I have no names yet.

I will discuss the set-up of the meeting later this week with Mr. Gaastra and it might well be that I approach you thereafter with some specific questions in order to prepare for the meeting. And please let me know if there are any specific issues you would like to raise.

Kind regards,

[REDACTED]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]

Verzonden:

woensdag 14 maart 2018 17:20

Aan:

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Vries, mr. E.J. de (Bert); Westgren, drs. B.E. (Birgitta); Gaastra, mr. A.F.
(Sandor)

CC:

Onderwerp:

[REDACTED]
Brief scenario's Groningen

Bijlagen:

Concept kamerbrief scenarios v3.docx

Allen,

Hierbij ontvangen jullie een eerste concept van de brief over scenario's voor de gaswinning uit Groningen. [REDACTED]
[REDACTED]

In de scenario-studie komen de volgende trajecten aan de orde die in gang zijn gezet om de het mogelijke te maken de winning z.s.m. terug te brengen naar 12 miljard m3:

- 1) de bouw van een nieuwe stikstofinstallatie;
 - 2) het overschakelen van (Industriële) grootverbruikers van laagcalorisch gas op andere vormen van energie;
 - 3) geïntensiveerd overleg met het buitenland over de afbouw van de export van laagcalorisch gas;
 - 4) verduurzaming van de gebouwde omgeving.
- [REDACTED]

Hartelijke groet,

[REDACTED]

Van: [redacted]@gastransport.nl> namens [redacted]
 [redacted]@gastransport.nl>
Verzonden: vrijdag 16 maart 2018 13:48
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: Bespreking EZK/ACM/GTS op woensdag 21 maart 2018
Bijlagen: 2018-03-16 Memo risico's stikstofinstallatie en G-H-gas-ombouw.pdf

Beste allen,

Wij zijn op dit moment bezig de scenario-analyse af te ronden om de vraag naar Groningengas zo snel als mogelijk te reduceren tot een niveau van 12 bcm en hierover EZK te adviseren. Hierbij gaan we ook in op verschillende maatregel-pakketten die dit mogelijk maken. [redacted]

[redacted] eze brief zal als bijlage bij de brief van de Minister EZK aan de Tweede Kamer op 29 maart verstuurd worden. GTS zal deze investeringen middels een addendum op het NOP gaan consulteren met de markt. De consultatie zal 3 april starten. Zowel GTS als haar stakeholders (waaronder EZK, ACM en de netwerkgebruikers) zijn gebaat bij helderheid over welke maatregelen door GTS mogen worden genomen en hoe de investeringen passen in de tariefregulering. We hebben dit onderzocht en reeds constructieve gesprekken hierover met EZK en ACM gevoerd, waarbij ook mogelijke oplossingen van onze kant zijn aangedragen.

We zouden dit in de komende weken graag nader willen vormgeven en concretiseren, omdat het in ons aller belang is om gezamenlijk voortijdig helderheid te hebben. Hiervoor willen we de bespreking op woensdag 21 maart a.s. gebruiken.

Ter voorbereiding op de bespreking van 21 maart a.s. hebben we een analyse gemaakt van het huidige wettelijke en regulatoire kader, waarbij we de risico's in kaart hebben gebracht van voornoemde investeringen.

De volgende punten kwamen in de analyse naar voren:

1. [redacted]

2. [redacted]

3. [redacted]

[REDACTED]

4. [REDACTED]

5. [REDACTED]

Voor een meer uitgebreide analyse verwijzen we naar de bijlage.

Wat GTS betreft zouden oplossingen voor bovengenoemde risico's zoveel als mogelijk toekomstbestendig moeten zijn. We denken dat de risico's kunnen worden gemitigeerd en op de onderstaande wijze voldoende duidelijkheid kan worden geschapen, zodat GTS kan besluiten de voor de reductie van Groningengas noodzakelijke investeringen te doen.

I. [REDACTED]

II. [REDACTED]

[REDACTED]

Mochten er vooraf vragen zijn of behoefte aan verdere toelichting, laat dit dan graag weten.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

E: [REDACTED]@gasunie.nl

T: +31 [REDACTED]

M: +31 [REDACTED]

I: www.gasunietransportservices.com

Gasunie Transport Services B.V.

Commerce & Regulation

Postbus 181

9700 AD Groningen

Concourslaan 17

This communication is intended only for use by the addressee. It may contain confidential or privileged information. If you receive this communication unintentionally, please let us know by replying immediately. N.V. Nederlandse Gasunie does not guarantee that the information sent with this E-mail is correct and does not accept any liability for damages related thereto.

[REDACTED]

Van:

Verzonden:

Aan:

[REDACTED]
vrijdag 16 maart 2018 16:44

[REDACTED]

Onderwerp:

Bijlagen:

[REDACTED]

FW: Nieuw concept scenario

DOMUS-#18047244-v3-brief_scenario_s_gaswinning_Groningen.DOCX; Brief GTS -
finaal concept.docx

Allen,

Hierbij, met veel dank voor jullie inbreng, de brief zoals die in de tas van de minister is gegaan en het advies van GTS.

Met vriendelijke groeten,

[REDACTED]

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

TER ONDERTEKENING

Aan de Minister

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Auteur

Datum
15 maart 2018Kenmerk
DGETM-EI / 18047244

BHM: 18047334

Kopie aan

nota

Brief scenario's gaswinning Groningen

Parafenroute

DG ETM

Sandor Gaastra

Aanleiding

Hierbij ontvangt u een concept van de brief over de scenario's van de gaswinning, een GTS-studie die dient als cijfermatige onderbouwing bij de brief en het aanbiederingsformulier voor de RFEZIL. As. maandag 19 maart 13.00u staat een bespreking met u gepland over deze brief.

Bijlagen: 3.

Advies

Kernpunten

Afbouw gaswinning

- In de scenario-studie komen de volgende trajecten aan de orde die in gang zijn gezet om de het mogelijk te maken de winning z.s.m. terug te brengen naar 12 miljard m³ in een koud jaar en daarna naar 0 m³:
 - 1) de bouw van aanvullende stikstofcapaciteit;
 - 2) het overschakelen van (Industriële) grootverbruikers van laagcalorisch gas op andere vormen van energie;
 - 3) geïntensiveerd overleg met het buitenland over de afbouw van de export van laagcalorisch gas;
 - 4) verduurzaming van de gebouwde omgeving.
- Hieruit volgt dat zonder maatregelen om de vraag terug te dringen de behoefte aan Groningengas in een koud jaar daalt van de huidige 27 miljard m³ naar 17,1 miljard m³ per 1 oktober 2022, primair door een afbouw van de buitenlandse vraag. Het gewenste niveau van 12 miljard m³ wordt dan per 1 oktober 2025 bereikt. Met de bouw van de stikstofinstallatie volstaat echter vanaf 1 oktober 2022 al een volume van 12 miljard m³ aan Groningengas in een koud jaar. Wordt de installatie niet gebouwd, maar vindt er wel afbouw van de vraag vanuit de industrie plaats, dan verschuift dit naar 1 oktober 2024.

Ontvangen BBR

- Hoewel het totale effect van al deze acties nog onzeker is, zullen deze acties naar verwachting ook al in deze kabinetsperiode tot een verlaging leiden van de vraag naar Groningengas.
- De investeringen in aanvullende stikstofcapaciteit door GTS leiden er toe dat we vanaf oktober 2022, 3 jaar eerder dan zonder stikstof-investeringen, in een koud jaar op maximaal 12 miljard m3 zitten.
- Naar investeringen in stikstof blijven we ook inzetten om versnelde ombouw van de industrie, afbouw van de export en verduurzaming van huishoudens. Deze aanvullende acties zijn er aan de ene kant op gericht om de komende jaren (bouw stikstofinstallatie duur tot 2022) al stappen te zetten, maar aan de andere kant ook om na het bereiken van de 12 miljard m3 verdere stappen in de afbouw te kunnen zetten richting 0.
- Bij deze aanvullende stappen heeft het onze voorkeur om een afweging te maken in hoeverre deze op een kosteneffectieve wijze kunnen bijdragen aan de CO₂-reductie doelen.

Investerings in stikstofcapaciteit door GTS

- GTS hanteert zelf ook een afwegingskader bij de door haar te nemen maatregelen. Zij kijkt welke investeringen de meest effectieve zijn om te voorzien in haar wettelijke taak. Dat geeft GTS zekerheid dat de kosten in de transporttarieven kunnen worden terugverdiend. GTS geeft aan dat maatregelen die in dit kader passen zijn het bouwen van een stikstofinstallatie in Zuidbroek en het uitbreiden van de stikstofcapaciteit in Wieringenmeer.
- GTS zal beide opties consulteren in de markt, aangezien deze investeringen, na goedkeuring door de ACM, via de tarieven zullen worden verrekend. Daarbij staat het marktpartijen uiteraard vrij om alternatieven die in hun ogen (kosten)effectiever zijn aan te dragen.

Investerings in ombouw van grootverbruikers

- [Redacted]
- [Redacted]

Maatregelen voor kleinverbruikers ([Redacted])

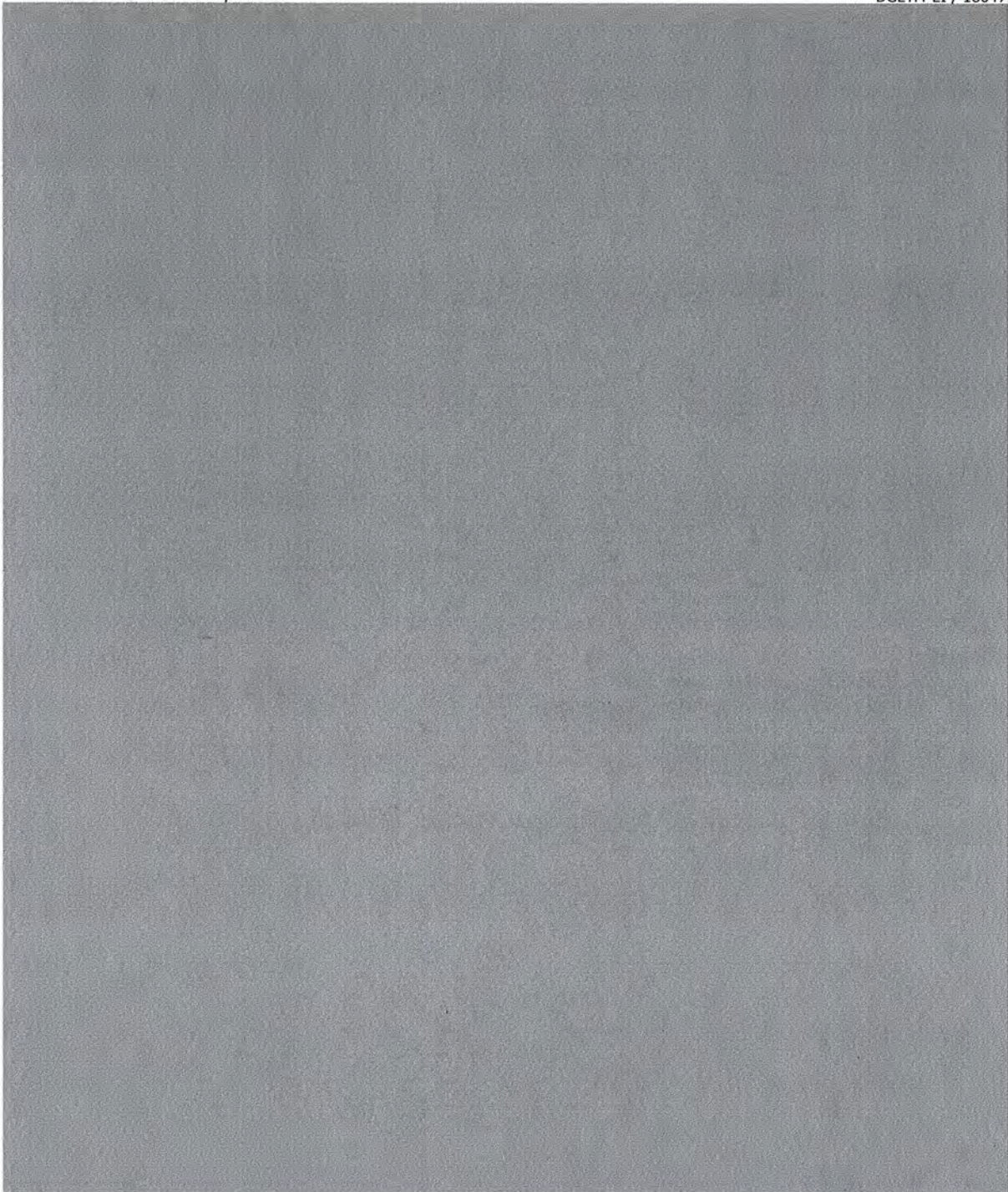
- [Redacted]

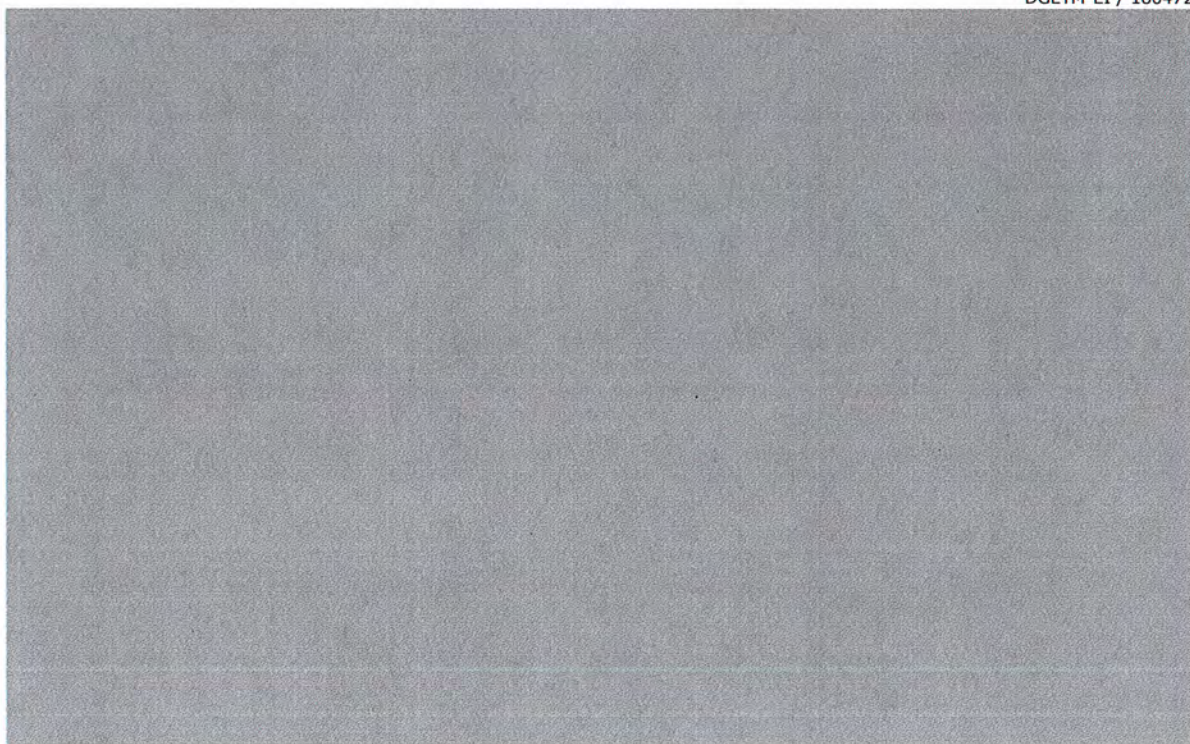
Aanpassing Gaswet en Mijnbouwwet.

- Om zorg te dragen dat verlaging van de vraag tot 12 miljard m3 ook leidt tot een lagere winning van gas uit het Groningenveld, zal de Gaswet en de Mijnbouwwet wijzigen. Deze wijziging zal op korte termijn worden geconsulteerd, zodat deze zo snel als mogelijk is in werking kan treden.

Financiële consequenties

Kenmerk
DGETM-EI / 18047244

Planning

19 maart: bespreking eerste versie brief
19-21 maart: interdepartementale afstemming
21 maart: verspreiden stukken voor RFEZIL

27 maart: RFEZIL
28 maart: afrondend contact met België, Duitsland, Frankrijk op DG en
ministerieel niveau
29 maart: MR + verzenden brief

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: maandag 19 maart 2018 17:56
Aan: Gaastra, mr. A.F. (Sandor); [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Brief scenario's
Bijlagen: DOMUS-#18047952-v1-Scenario_s_Gaswinning_Groningen (WH).docx

Sandor, [REDACTED]

Hierbij de brief met daarin in track changes opgenomen onze wijzigingen.

[REDACTED] heeft gesproken met FIN en AZ. Uitkomst is dat Sandor vanavond niet hoeft te bellen. Zij hebben wel aangegeven [REDACTED]

[REDACTED] Eventueel kan de nieuwe versie van de brief ook nog worden besproken tijdens wekelijks SG-overleg gasgebouw dat woensdag plaatsvindt bij AZ mocht daar behoefte aan bestaan.

Groeten,
[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 20 maart 2018 09:07
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Norg 5, 6 of 7 bcm
Bijlagen: België H→L conversiedienst.ppt

Naar aanleiding van jouw vragen het volgende:

- Cijfers Duitse conversie: zie Netwerkontwikkelingsplan 2018-2028 (https://www.fnb-gas.de/files/2018_02_12_konsultationsdokument_nep-gas-2018-2028_final.pdf), blz. 77.
- Cijfers Belgische conversie: zie bijgevoegde gegevens van Fluxys (presentatie van 5 maart 2018) die ook zijn te vinden op de website van Fluxys:
<http://www.fluxys.com/belgium/en/Services/Transmission/Contract/~media/Files/Services/Transmission/TermsConditions/Version20170816/ACT%20-%20Full%20-%20EN%20-%20Clean%20-%20Consultation%2023%20-%2020170816.ashx> (Attachment A, blz. 35 van 67).
- Cijfers Franse conversie: de cijfers die ik nu heb (en die jij dus van ons hebt) heb ik op 6 maart jl. ontvangen van mijn Franse collega's, bij hen t ga ik na of en waar deze zijn te vinden. Zie overigens mogelijk ook: http://www.grtgaz.com/fileadmin/clients/fournisseurs/acces_contrats/en/Section-D3-Balancing-L-gas-Area-from-01102017.pdf en http://www.grtgaz.com/fileadmin/clients/fournisseurs/acces_contrats/en/Appendix-B3-specific-provisions-conversion-gas-01042018.pdf.
- Zuurstofgehalte: een te hoog zuurstof gehalte geeft met name problemen bij de Franse gasopslag want veroorzaakt corrosie. Dat is iets dat ook in NL speelt, vandaar de vereiste zuiverheid van stikstof zoals vastgelegd in de MR Gaskwaliteit.
- Ik zou de peakshaver weglaten bij de opslagen. Het gaat hier om de (kleine) LNG-faciliteit van GTS die ook staat genoemd onder de conversie-installaties.

Groeten,

Van: [REDACTED]@tno.nl>
Datum: 20 maart 2018 01:09:12 CET
Aan: [REDACTED]@minez.nl>
Kopie: [REDACTED]@tno.nl>, [REDACTED]
 [REDACTED]@tno.nl>
Onderwerp: Antw.:^[FSI] Norg 5, 6 of 7 bcm^[PDI]

Wij voegen er een intro aan toe waarin we aangeven dat we op verzoek van EZK een inventarisatie maken van de in de motie gevraagde gegevens. Hierbij beperken we ons tot de vraag in de motie:

1. *verzoekt de regering, onafhankelijk in kaart te laten brengen welke gasopslagen en stikstofconversiecapaciteit in Nederland, België, Duitsland en Frankrijk aanwezig zijn, inclusief installaties waar GTS geen contract mee heeft;*
2. *verzoekt de regering, alle mogelijkheden aan te grijpen deze capaciteit te benutten zodat de gaswinning in Groningen omlaag kan,*

Het tweede punt kunnen wij als TNO indien gewenst een bijdrage aan leveren, maar daar zou in een latere instantie naar moeten worden gekeken.

Wij hebben het verzoek via email gekregen van [REDACTED], is het de bedoeling dat we onze resultaten/brief aan hem richten?

Het zou ons nog erg helpen als je de bronvermeldingen (evt ook de documenten) zou kunnen sturen die jullie hebben gebruikt voor met name de stikstofinstallaties. Ik kan daar wel het een en ander van terugvinden, maar de beschrijving van jullie is vrij overzichtelijk, dus zonde om daar veel aan aan te passen.

In jullie overzicht kwam de volgende regel in de gasopslagen voor. Welke opslag bedoelen jullie daarmee?

Peakshaver

1,00

312,0

Jullie maken in de tabel stikstof faciliteiten in NL melding van een koud jaar, gasunie refereert daarbij meestal naar een specifiek koud jaar 1985 of 1996. Moet dat hier worden toegevoegd Geschat volume pseudo L-gas per jaar - koud jaar (miljard Nm³)

In het overzicht van de stikstof faciliteiten in België komt aan het einde de volgende regel voor: Overigens is ook hier de productie voor Frankrijk een probleem, dat i.v.m. het zuurstofgehalte van het gas en de Franse Wobbeband (L+). Wat ons hierin opvalt is het zuurstofgehalte in het gas, kunnen jullie aangeven hoe dat wordt bedoeld?

Ondertussen doen wij nog navraag bij met name de Duitse en Franse partijen. Of dat voor woensdag gaat lukken durf ik nog niet te zeggen.

De gasopslag gegevens zijn nu wel compleet,

Ik zie de gevraagde bronvermeldingen graag tegemoet,

Groet,

[REDACTED]

-----Original Message-----

From: [REDACTED] <[REDACTED]@minez.nl>

Sent: maandag 19 maart 2018 10:41

To: [REDACTED] <[REDACTED]@tno.nl>; [REDACTED] <[REDACTED]@tno.nl>

Subject: Fwd: Norg 5, 6 of 7 bcm

[REDACTED]

Tkn. Hierbij voorlopige stavaza. Opslagplan 2014 zou op NLOG staan. Als [REDACTED] DoMus stuk heeft stuur ik het door.

Gr

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted] @minez.nl<mailto:[redacted]@minez.nl>>
Datum: 19 maart 2018 10:33:20 CET
Aan: [redacted]
<[redacted]@minez.nl<mailto:[redacted]@minez.nl>>
Onderwerp: Antw.: [redacted] Norg 5, 6 of 7 bcm [PDI]

Ha [redacted]

Dat is het opslagplan van 2014 incl instemmingsbesluit dat uitgaat van 5 BCM. Ik vermoed dat het op NLOG t vinden is maar ik wil straks wel even in domus zoeken.

Groet,
[redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 19 mrt. 2018 om 10:18 heeft [redacted]
<[redacted]@minez.nl<mailto:[redacted]@minez.nl>> het volgende geschreven:

[redacted]
TNO ([redacted]) is bezig met het opstellen van een bijlage voor bij de scenario kamerbrief met daarin een overzicht van alle gasopslagen in NL, B, FR en DUI. Hierin komt ook Norg terug. Zij zijn op zoek naar het opslagplan of een ander openbaar stuk waar ze naar kunnen verwijzen wat Norg qua opslag kan en mag. Is het mogelijk om dit stuk met hen te delen? Of hebben jullie een goed idee naar welk stuk te verwijzen?

Gr

Verstuurd vanaf mijn iPad

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. TNO accepts no liability for the content of this e-mail, for the manner in which you use it and for damage of any kind resulting from the risks inherent to the electronic transmission of messages.

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

TER INFORMATIE

Aan de Minister

Directoraat-generaal
Energie, Telecom &
Mededinging
Directie Energiemarkt en
Innovatie

Auteur

[Redacted]

Datum
27 maart 2018Kenmerk
DGEM-EI / 18056109

nota

Overleg met Ministers buitenland over Groningen

Kopie aan
Westgren, [Redacted]

Bijlage(n)

Parafenroute

Paraaf

DG ETM

Sandor Gaastra

Medeparaaf

Paraaf

[Redacted]

Medeparaaf

Paraaf

Medeparaaf

BBR-paraaf

[Redacted]

Aanleiding: Op woensdag 28 maart heeft u telefonisch overleg met achtereenvolgens:

- Mr. Peter Altmaier, de Duitse minister van Economie en Energie (Bundesminister für Wirtschaft und Energie)
- Mw. Marie-Christine Marghem, de Belgische federale minister van Energie, Leefmilieu en Duurzame Ontwikkeling;
- Mw. Brune Poirson, de Franse staatssecretaris voor Ecologische en Inclusieve Transitie (Secrétaire d'Etat auprès du Ministre d'Etat, ministre de la Transition écologique et solidaire);

Dit om met hen te spreken over de situatie in Groningen, de brief die u daarover naar de Tweede Kamer gaat sturen en de noodzaak ook de vraag vanuit het buitenland versneld af te bouwen.

Advies:

Hierbij ontvangt u gesprekspunten en een nadere toelichting op de met Duitsland, België en Frankrijk besproken mogelijkheden om hun gebruik van laagcalorisch gas (L-gas) versneld af te bouwen.

Kernpunten:

Algemeen:

- [Redacted]

Ontvangen BBR

[Redacted text block]

België:

[Redacted text block]

Frankrijk:

[Redacted text block]

Algemeen:

Kenmerk
DGETM-EI / 18056109

- [Redacted text block]

Duitsland:

- [Redacted text block]
- [Redacted text block]
- [Redacted text block]

België:

- [Redacted text block]
- [Redacted text block]

Frankrijk:

- [Redacted text block]
- [Redacted text block]

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: vrijdag 30 maart 2018 12:37
Aan: Gaastra, mr. A.F. (Sandor); Vries, mr. E.J. de (Bert); Westgren, drs. B.E. (Birgitta);
[REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Re: Verslag DG-overleg L-gas d.d. 28 maart 2018

Allen,

Nog een toevoeging: met [REDACTED] is ook gesproken over [REDACTED]
[REDACTED]

Groeten,
[REDACTED]

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 29 mrt. 2018 om 15:17 heeft [REDACTED] [@minez.nl](mailto:[REDACTED]@minez.nl)> het volgende geschreven:

Allen,
Hierbij mijn verslag van het overleg van gisteren met de DG's van België, Duitsland en Frankrijk over de gaswinning.
Mochten er vragen zijn dan weten jullie mij wel te vinden.
Groeten,
[REDACTED]